

III. KÁROLY HÁBORÚJA A TÖRÖKÖKKEL 1737—1739.

Sakir bej és Szubhi török történetírók leírása szerint.¹⁾

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

AZ 1149. (1736.) ÉV ESEMÉNYEIBŐL.

A nagyvezír levele a német főminiszterhez.

A hitetlen oroszok az örökké tartó magas birodalom hódító és pusztító fegyverét régtől fogva megízlelték és néhányszor már a győzelmes hitharczosok boszújától rettegtek, ezért félénkek voltak. Mikor ennek daczára az egyezséget mégis meg merték bontani, a német császárral korábban kötött szövetségükben bizakodtak, hogy szükség esetén a német császár részéről kétségtelenül segíttetnek. A császár is, hogy velök együtt haladjon, ravaszsága és csalárdsága börtét kimutatta és a magas birodalom érdekeivel ellentétben álló

¹⁾ III. Károly király Anna orosz czárnéval szövetséget kötött s midőn Oroszország 1736-ban a török ellen háborút kezdett, III. Károly, hogy szövetségesének segítsen, a következő évben, 1737 júliusban szintén megkezdte a háborút a török ellen. E háború III. Károlyra nézve nagyon szerencsétlen volt s mint tudva van, az 1739 szept. 1. kelt belgrádi békekötést eredményezte, melyben III. Károly elvesztette mindama területeket és előnyöket, miket az 1718. passaroviczi béke biztosított neki. Sakir bej, török történetíró, leírta e hadjáratot s leírásai azért érdekesek, mert az író az eseményekkel egykorú volt s följegyzései a hadjárat egyes részleteire világosságot vetnek, de még azon elvnl fogva is, hogy «audiatur et altera pars», ránk nézve minden esetre érdekes tudni azt, hogy miként fogja föl

néhány kérdésbe kapaszkodva, semmi kétséget sem hagyott fenn az iránt, hogy hazugságainak szabad folyást enged. Mindezeknél fogva jónak látszott, hogy a nagyvezír a császár főminiszteréhez levelet írjon, melyben az igazi állapotokat s az említetteknek (oroszoknak) szerződészegéssel kezdett ügyeit emlékezetbe hozza, a köztük levő békekötést pedig megszilárdítsa. Ezért a levél valóban megiratott s benne az említett (orosz) nép alaptalan vádaskodása s a szerződéssel mostanáig ellenkezően és ok nélkül történt eljárása előadatott; a levél a boldogság kapujánál¹⁾ (Konstantinápoly) székelő német követ által elküldetett.

A teljhatalmú megbízott Thalmann követ közbenjárása a császár részéről.

A most előadottak szerint Azov várának ostromakor a nagyvezírnek a német császárhoz küldött bölcs és barátságos levelére feleletül a császár és a főminiszter részéről is békességes modorú levél érkezett, melynek fordítás után megértett ravasz jellegű tartalmában ez van mondva: «Mivel az oroszoknak szövetségbontással létrehozott zavargásai folytonos izgalomra szolgáltatnak okot, ennél fogva mind barátotok, a főminiszter, mind a hatalmas császár nagyon elszomorodtak; ezért az egyenetlenség porának felzavarása előtt a barátság és békesség kertjének megőrzése végett, mivel az orosz részről a szerződészegésnek most még csak kezdete van, mielőtt valamelyik fél országára kártevő szándékkal az ellenséges-

s adja elő azon eseményeket az ellenfél. Sakir bej udvari *vakaanürisz* vagyis naplóró volt, tehát műve nem rendszeresen kidolgozott történelem, hanem khronologiai sorrendben való följegyzése mindama különféle eseményeknek, melyek a török birodalom kül- és belügyeiben előfordultak. E följegyzéseket később Szubhi efendi nevű tudós szedte össze, a nélkül, hogy rendszeres munkává földolgozta volna. Az értékes régi könyv a mohammedán időszámítás szerint 1197. (1783) jelent meg Konstantinápolyban s *Vámbéry Ármin* úr tulajdonát képezi, kinek azon szivességeért, hogy azt rendelkezésemre bocsátotta s a jóakarató útbaigazításokért, melyekkel ezen részletek lefordítására buzdított, legmélyebb hálámát és köszönetemet nyilvánítom.

¹⁾ A török írók Konstantinápolyt igen sokszor *Der-i szeadet*, a boldogság kapuja, *Aszitané-i szeadet*, a boldogság küszöbe néven nevezik.

kedés tüze felgyújtatnék s az öldöklés és háború eszközei fölhasználtatnának, tervünk az, hogy a barátság és egyetértés jogainak felújítására és az ellenkezés és rendetlenség nyomainak eltörlésére az őszinte közbenjáráshoz folyamodjunk s erre nézve e fontos ügynek a magas porta részéről is elfogadott alakban való okvetlen végrehajtása és teljesítése, jelenleg a magas Portánál tartózkodó követünknek, Thalmannak különös gondoskodására bízott; hogy pedig ez ügy véghezvitelére képes legyen, követi minőségének tiszteletfoka és joga, a teljhatalmú megbízott hivatalával növeltetett. Ugyancsak ez ügy okvetlen elvégzése végett az angol király és Hollandia generalisa is elhatározták, hogy közbenjárókká lesznek.»

E közben a nevezetteknek képviselői és a császár részéről Thalmann is, a közbenjárás ügyére szándékot mutattak, mire a nagyvezir is, hogy kifejezze örömét az ügy eme jelenségeért az említett követeknek bölcs levelet írt, melyben a következőket mondja: «Mindenki tudja, hogy az orosz hatalom szavát megszegte és nyilvánvaló, hogy szerződésünk feltételeivel ellenkező eljárást merészkedett tenni, sőt most Azov várát hatalmába kerítette; mivel akkép szerződöttünk, hogy régi határaink egyetlen kövén túl nem lép: ennél fogva a béke alapját a 25-iki keletű szerződésben megállapított határ képezi; s minthogy az előbb kiállított szerződésből némely ügyek kimaradtak, ezek elrendezése okvetlenül szükséges. Hogy pedig az ily szószegő országgal az örökké tartó birodalomnak békéjét eszközölni óhajtó hatalmak szegyenben ne maradjanak, az ügy kezdetén a béke alapját tudni kell s arról, hogy a békéltető hatalmak közbenjárását Oroszország is őszintén elfogadta, a czár részéről az okmánynak a követek kezébe kell jutni. Mivel tehát ez ügyre vonatkozólag ama két dolog, melyek egyike a béke alapja, másika azon okmány, leveletekben világosan felemlítve nincsen, e kérdés szükségességénél fogva iratott e levél. Az ügy elintézését barátságosan remélték s a magas porta híréhez méltó s a hatalmas császár véleményével egyező óhajtástoknak megismertetése és őszinte szándékotok ismétlése, figyelemben részesül». Így a valódi tényállás előadatván, a levél tüstént az említett követekhez küldetett.

AZ 1150. (1737.) ÉV ESEMÉNYEIBŐL.

A hitetlen Németország támadása és Nis vára bevétel.

Az előbb elmondottak szerint színleg a két fél kiegyeztetése végett látszó közbenjárás és álnokság leple alatt, valóságban az egyezség és szerződés szétbontására leskelődő gonosz császár is, miután az orosz nép Azov várát elfoglalta, ravasz tervében rejtőzködő gonoszságát végrehajtotta és nyilvánvalóvá tette. Korábban már előre fölszerelt negyvenezer pokolbeli hitetlen katonából két tábornot rendezett be, melyek közül egyiket Bosznia felé, a másikat pedig Nis vára felé küldötte. S azon kívül, hogy egyenlenséget és zavart okozzon a jól őrzött tartományokban¹⁾ hús különböző helyen egyenkint tíz-tizenöt ezer katonával más és más seregeket mutatott és tüntetett elő s még tízezeret felülhaladó vasas német katonával hirtelen az oláh határszéleket is megtámadta s nyomban az oláh bejek székhelyét Bekres²⁾ városát erővel hatalmába kerítette. A mint az oláh bejnek ez hallomására esett, Jerkogi felé³⁾ futott s ez eseményről a török sereget értesítette. E közben a hitetlenek a Duna partjain fekvő Ruszesuk városából az iszlám határszelen levő Vidin várához értek, de itt a dicső határokon levő várak és erődítményekben tartózkodó hitharczosok részéről is ellenállás jött. Ez alatt nem csak tudósítás érkezett a hit ellenségeinek leírt mozdulatairól és támadásairól, és arról is, hogy a magas kormány segítségére és támogatására mindnyájan rászorúlnak, hanem még a vidini parancsnok Mehemed pasa ő magasságától újra egy ember is jöven, iratainak megértett tartalmában a következőket tudatta: «Már, úgymond, a gonosz fajú császár főparancsnoka és vője, valamint az átkozott másodparancsnok az előbb felkészített nyomorult seregekkel együtt Jenipalanka közelében a Dunát átlépték

¹⁾ *Memalik-i mahrusza* (jól őrzött országok) néven nevezik a török írók az iszlám tartományokat.

²⁾ Törökül: بکرش.

³⁾ Törökül: بیرکوجی.

és Nishez közel Alexinacz városához érkeztek s a benne levő ártatlanok némelyikét fogolylyá, némelyikét vértanúvá tették. Mikor ezután Iszperlik¹⁾ várát hatalmukba kerítették, hirtelen Nis vára ellen támadva, annak ostromához fogtak s némely csalárdsággal telt levelek küldözgetésével a parancsnokot megfélemlítették és megrémítették. Az említett várban így nemcsak hogy vezér nem volt, de még mivel négy-öt napra való élelem s az ellenállásra szükséges dolgok, a hadi szerek és ágyúk is hiányoztak, azért nyomorúlt életök megmentése végett a várat harc és ütközet nélkül átadták.

Az átkozott hitetlenek a foglalás után őrségeiket fölszerelték és rendbe hozták s nyomban harminczezer rossz csillag alatt született katonából egy tábort rendeztek be s azt gonosz szándékkal Vidin várához küldötték, a többiek pedig Bosznia felé vették útjokat. Mivel a (vidini) határhoz baj nélkül és könnyen eljutnak, tudjátok meg, hogy ha e nagy határnak megerősítésében és oltalmazásában továbbra is hanyagság és gondatlanság adja elő magát, akkor ezen a világon és azon túl is az ártatlan muzulmánok elpusztításának menthetetlenül okai lesztek. Hogy tebát a gonosz fajú, ellenséges szolgahad megérkezése előtt huszezer katona elküldésére gondotok legyen, a végből magyaráztatott meg ez igazi állapot».

Midőn e rendkívüli hírt a török hadseregben levő iszlam nép meghallotta, mindnyájan a bánkódás és szomorú siránkozás áramlatának mélységébe sülyedtek s a bú és kesergés tűzhullámainak örvényébe foglyúl estek. Különösen a *szerdár ekrem*²⁾ és *ketkhudája*³⁾ a fölött való kétségeskedésük és izgatottságuk zavarában, hogy mely irányban tegyék mozdulataikat, folytonos habozással majd azt mondták, hogy Benderbe mennek, majd hogy visszafelé térnek, majd hogy megállapodnak, majd hogy elindúlnak s ekkép az időt és órákat elmulasztva, nem voltak képesek arra, hogy a hadsereg számára egyetlenegy helyet kiválasszanak.

Ugyanekkor azonban a török hadseregben levő értelmes ítéletű emberek, a mint ez állapotot szemlélték, egyértelműen a szer-

1) A törökben: اسپرک باغی و پلنگی.

2) Szerdar ekrem, a sereg fővezére.

3) Ketkhuda vagy kiája, a másodparancsnok.

dar ekrem sátorában összegyülekezve tanácskoztak, hogy a mostanáig még hatalmukban levő Vidin várának az ellenség ravasz-sága és cselvetésétől való oltalmazása és őrzése minden egyéb dolog előtt történjék s hogy még tovább is haszontalan idővesztegetés ne legyen, elhatározták, hogy a mozgósított seregek útjában eső rumeliai járásokból (*Kaza*) egy csapat szedessék s egy csapat önkénytes is összegyűjtessék és azok jelenleg a török táborban tartózkodó karamaniai *vali*¹⁾ és Memes pasa ő magassága csapataival együtt Vidin vára segítségére küldessenek, a *miri miranok*²⁾ közül pedig Tuz Mehemed pasa³⁾ Nikápoly vidékére menjen. Miután így a mozgósításra a szükséges dolgok beszerezettek és mindefelé a hírnökök kiválasztattak és elküldettek, az említett vezér és a mondott miri miran is elindult.

Ozman ketkhuda büntetésének elrendelése a szultáni irat által.

Miután az imént részletesen elmondottak szerint a szerdar ekrem ketkhudája, Ozman ketkhuda, a magas birodalom ügyeiben és a hadi dolgokban mostanáig hanyagnak és gondatlannak mutatkozott, az említett ravasz német követ Thalmann pedig az álnokság kelepezéjébe esett s az iszlám határok megerősítésének elhanyagolásából különféle bajok tünedeztek föl; ugyanis Jahja pasa tudtul adta, hogy az Azov várát bevevő hitvány seregek közel érkeztek, a vidini vali Mehemed pasa pedig bejelentette, hogy a német császár hitszegőleg az iszlám tartományok ellen támadott s hogy az említett erődítményeket hatalmába kerítvén, a bennök levő ártatlanok és gyermekek a fogság és megcsalás törébe estek, mindezeknek következtében a világbíró szultán kiadta a sors villáma kitörését okozó és az igazság buzgalmát felébresztő parancsolatot, melyben elhatározta az izlam hadsereg megnyugtatására az említett ketkhudának megbüntetését és a szerdar ekrem letételét, a császári pecsétet pedig az eddigi benderi szeraszkiernek Muhsinzade Abdallah pasa ő nagyságának rendelte átadatni. Ezen ügyek

¹⁾ Vali, tartományi kormányzó.

²⁾ Miri miran, alkormányzó.

³⁾ Törökben: توز محمد پاشا.

elvégzésére a császári első istálómester, Ahmed aga, Rebiül-akhir hó 8-ik napját választotta ki, ezért a sereg tartózkodási helyére Kartal mezőre érkezett s küldetése okát előadva, a szerdari sátorba jött s azon dicsőséges szultáni parancs értelmében, mely Abdallah agának a vezérség szalagja és zászlója átadását tudatta, annak a hadsereghez való megérkezéseig a czobolyprémes mentét és ruhákat kajmakamsága trónjára helyezte. Ezután az előbbi szerdar Mehemed pasát Negropont őrzésére való elutazás végett Iszaksiba küldötte s a parancs értelmében a tüstént végrehajtandó büntetést az említett ketkhudára kiszabta s levágott fejét a fővárosba küldötte. E rábizott szolgálat teljesítése után a szándékolt helyre (Bender) utazott s említett ő magasságának a boldogság pecsétjét átadta. Ezután ők Anatolia váliját, az ifjú Ali pasát, a benderi hadsereghez szeraszkiernek kinevezvén, a magas hadsereghez utaztak s a mondott hó 21. napján a nevezett mezőre megérkeztek s a hadi ügyek elrendezéséről és az izlam határok megerősítéséről gondoskodtak. Ahmed aga pedig küldetése ügyeit bevégezve visszatért.

Csapatok küldése a határok őrzésére.

Ez alatt a *szadri azem*¹⁾ Allah segítségével az izlam határok elrendezésével foglalkozott s a moldvai, oláhországi és más határokhoz közel eső helyekre kicsinyenkint csapatokat és élelmiszereket küldözött s miután azokat ekkép megerősítette, akkor a ráják²⁾ ellen elkövetett ellenségeskedései miatt néhány nappal előbb kivégzett Deli Redseb ezredes csapatai élére básbuggá Dsevher agát kinevezvén, elküldötte őt, hogy az oláh határon átjövő átkozott németeket űzze vissza.

A boszniai állapotok elbeszélése, a számos csaták és ostromok előadása s az izlam nép diadalai a hitvány ellenséggel való ütközésekben.

Mikor a fekete arczú császár a padisah jól őrzött országaira sóvárgó fogát kinyújtotta, az álnokság függönye alatt hadserege

¹⁾ Szadr-i azem, nagyvezér.

²⁾ Rája, keresztény vallású török alattvaló.

fölszerelésén és a szükséges dolgok elkészítésén fáradozott és tekintetét fölemelve, elsöben is Bosznia elfoglalásának gonosz szándékával százötven ezeret felülhaladó átkozott emberekből öt tábort rendezett be s ugyanekkor nyolczvanezer német és húszezer felső-magyarországi katonaság élére Hilburgshausen nevü hitetlen herceget vezérré nevezte ki s melléje még négy hírneves tábornokot és teljes fölszerelést is adván, Banjaluka vára bevételét elhatározta. A császár vöje is (Lothringen herczeg) csapataival az említett vártól nyolcz órányira a Száva folyón épített hidakon átment s az islam határhoz közel eső Gradiska vár előtt tábort ütve, megállapodott. Azonfelül még a horvát bán s Kaproncza és Pétervárad tábornokai is német és horvát katonasággal két tábort alakítva, a boszniai határon levő Puzsin¹⁾ és Csetin²⁾ várak előtt megállapodtak. Ezekén kívül Karlócza és Eszék tábornokai húszezer osztrák és magyar sereggel Belgrádtól Zwornik várához jöttek.

Ekkor a boszniai határokon levő váraknak kapitányai, az előkelők s az ország egyéb lakói e dolgokat szemlélve a bámulat és szomorkodás örvényébe sülyedtek s gondolataikba mélyedvén azoknak, kik azt óhajtották, hogy a két birodalom között az egyezés fenmaradjon, ezt mondták: «az ilyen hiábavaló sok költekezés és a hadseregnek ok nélkül való felszerelése épen nem volt szükséges, vajjon tehát a németnek előadott eljárása, a közbenjárás ügyének siettetése czéljából történik-e vagy pedig az a jelentménye, hogy békéltető szerepben a birodalmi kormányzókat hanyaggá téve az iszlam tartományt hirtelen megrohanja és elfoglalja?» Míg ezen dolog felöl gondolkodtak, addig az időt ugyan elmulasztották, de a hitetlenek szabálytalan tetteit a tartományi kormányzó (*vali*) Ali pasának mégis tudtára adták.

Ezen vezér pedig körültekintő és előrelátó volt s habár a dolog feltünésekor a békés magyarázatokra semmit sem adott, mégis ezeket mondta: «Mint tudva van, a német a békeszerződés után is híres ellenségünk volt s határaink ellen elkövetett kártételei maig sem szüntek meg; mindezen dolgokat a nagyvezírnek

1) Törökül: پژین.

2) Törökül: چتین.

tudtára is adtam s közelebb a hírek megérkezésére várok, ámde a szultáni hadseregtől korábban érkezett jelentésekben az iratott, hogy a némettel való barátságunk erős és az egyezés sem itt sem ott megbontva nincsen». Ezen szavak a határszéli lakosokra a vigasztalás ajándékai voltak. Ámde az események kezdetéből és folytatásából világosan levonható volt a következtetés, hogy a hit ellenségei nem a közbenjárás ügyének siettetésére határozták el eddigi előnyomulásukban való megmaradásukat, hanem hogy ebből reájuk haszon háromoljék. Ennélfogva előhaladásuk által szándékolt tetteik megtudása végett átkozott főnökükhöz külön egy embert küldöttek. Ez a gonosz táborba megérkezvén, az említett főnökkel beszélt s a vezér részéről beszédjét előadta és kérdezősködött arról, hogy mivel a magas birodalom és a német császár között Passaroviczon kötött béke ideje még nem telt le, az egyenetlenségre okul szolgáló véletlen eset sem fordult elő közöttük, mi az oka tehát, hogy egész táborukkal az iszlám határokhoz közeledtek s a béke föltételeinek megszegésével a határok nyugalalmát fölzarvarva, előnyomultak? Erre az átkozott ravasz főnök elkezdve azt mondá: «Nekünk a békességgel és barátsággal ellenkező szándékunk nincsen s habár a szomszédságban vagyunk, de saját határainkat őrizzük». A nevezett küldött ezen szóra hivatkozva, mondá: «Ha ellenségetek nincsen s valamely véletlen esetről sem hallottatok, akkor mi teszi szükségessé, hogy ily szokatlan nagy számú táborral s egész hadi felkészüléssel védjétek határaitokat?» A mire ő durván baljóslatulag azt felelte: «Ennek magyarázati okát mi sem tudjuk, de *Petregünt*¹⁾ elérve, meglátjátok s a választ akkor megkapjátok», s haragos modorával elárúlta gonoszúl titkolt gondolatát, hogy az egyezséget fölbontani akarják.

Nevezett küldött e rövid felelettel visszatérve, a vezérnek az ügy állapotát a valóság szerint előadta s ezért érett megfontolással

¹⁾ Petregün (پتريگون) jelentményére nézve semmi fölvilágosítást találtam s nem tudom, vajjon vasas sz. Péter napját vagy más egyéb napot akar-e jelenteni. Alább ugyan még előkerül e szó s akkor azt írja róla a török történetíró, hogy a keresztények ezt szerencsés napnak tartják, mert úgymond: «általánosan híres az, hogy bármikor valami nagy dologba kezdenek, a mondott napon szoktak hozzáfogni».

és megállapodással a cselekvésre fordították gondjukat. A vezér a Szerajevóban levő előkelőket s a határokon levő kadikat (bírákat) és öregeket s az összes ulemákat és jámbor embereket, valamint a harcz embereit tartózkodási és megállapodási helyére Travnikba hívta s miután megjelentek, velök gyűlést tartva, jóságos és kegyes arczezal beszélt hozzájuk: «Mindenki előtt tudva van, úgymond, hogy a hitetlen németek erős hadjáratra kezdenek készülödni, ámde mivel a magas portával való egyezség megbontására semmi esemény sem szolgáltatott okot, azért az idő és a körülmény kívánata szerint részünkről az összeütközés felhője mostanáig visszatartatott, noha az összegyülekezett átkozottak az iszlám határhoz már nagyon közel jöttek s azt minden oldalról megtámadni készülnek, miként ezt emberünk jelenti, kit a határok előkelítől érkező tudósítások miatt gonosz táborukba küldöttünk. Kérjük, hogy ez ügyben magyarázzátok meg helyes megfontolástok értelmét s adjátok elő mikép lesz alkalmas eljárni.»

Hogy pedig ez ügyet magok között megbeszéljék s kellőkép előterjeszthessék, más helyre vonultak s egy órai haladék után ismét a boldogságos vezér színe előtt voltak s mindegyiknek egy-értelmű beszédje ez volt: «Nyilvánvaló és világos, hogy a gonosz ellenségnek mostanáig hallott és bizonyított tettei, valamint eljárás módja országunk ellen gonosz szándékkal történtek s a kijelentett *Petregün* nap, az ő hiedelmök szerint szerencsés nap, azért akár mikor, midőn valami nagy dologba kezdenek, általánosan híres az, hogy a mondott napon szoktak hozzá fogni». Ugyanezen gyűlésben bemutatta a vitéz *szerdar* azon három levelet, melyek egymás után érkeztek, akkor már az Iszakcsi sikon tartózkodó s a hadi ügyekben homályosan látó fővezértől, Mehemed pasától. Ezeknek tartalma ez volt: «Ha a németek az iszlám határokon átjönni merészelnék is, mivel a köztünk levő békeszerződés szerint ez csak a béke fonalának elszakasztásával történhetik, ezért a mozgósításra ne törekedjeteek». Erre ő így szólt: «Rajta! Mohammed népe! induljunk el mi Allah parancsára a hitharczba s a vezér ellenkező parancsára könnyen megfelelünk». Mire valamennyien ezt válaszolák: «Illik, hogy ezentúl az ellenség cselvetései iránt ne legyünk gondatlanok, hanem az okos körültekintés szabályai szerint a cselekvésre készen levén, az idő kívánalma szerint az ellenálláshoz

fogjunk s a fölséges Isten oltalmában bízva s az imádság sokszoros csodáinak áldásaiban reménykedve, bármely részről mutatkoznak a birodalom és a hit ellenségei, ellenük a leverés és megsemmisítés igyekezetét s Allah segítségével a visszatorlás törekvését kifejtsük»; ezt mondva, mind kijelentették, hogy a hit és a magas birodalom üdvéért életüket és vérüket feláldozzák. Az említett vezér a gyűlés véleményét ezerszeresen jóváhagyta s vitézségükre százszoros *aferint*¹⁾ mondva, felülről sugalmazott szája bölcseségének ékszerszekrényét kinyitván, mondá: «Az én véleményem és megfontolt igaz szándékom is ez s hogy a hitvány ellenség leverésék és a hithű harcosok mindenkép győzzenek, most már a sereg toborzása s a szükségletek és hadi szerek ügyében közösen illő eljárást fogadjunk el». Ezután mindnyájok megállapodása szerint a boszniai tartomány harminczkét járásának mindegyikében a hadügyekben jártas vitéz férfiakat basbuggá választott s korábban az orosz háború miatt a fölséges hadsereghez utazó *ziametok*²⁾ és *timarok*³⁾ birtokosainak Boszniában levő testvéreit és fiait *alajbégékké*⁴⁾ nevezte ki s megparancsolta, hogy a járások lakói közül a harczképesek készen legyenek s szükség idején sietve Travnikba induljanak. A bosnyák határon fekvő várakban tartózkodó örök és kapitányok valamennyien örködtek s mindannyinak megparancsoltatott, hogy az átkozott ellenség visszaverésére s a padisah várainak megőrzésére buzgólkodjanak.

Ezen események után, mivel a hitvány átkozottak által választott s imént okadatoltan értelmezett Petregün napja elérkezett, ezért már korábban megérkezett és elrendezett táboruk kicsinyenkint helyeből kimozdult s az iszlam országba helyezvén át lépteit, Rebi-ül-evvel hó tizenegyedik napján a bosnyák határon levő Zwornik vára közelében sätort ütött s onnan a mondott várhoz közel fekvő *Sendsa palanka* ellen hirtelen rohamot intézett s a benne

1) Aferin, helyes.

2) Ziamet, katonai hűbértok Boszniában.

3) Timar, hasonlóképp hűbértok, oly kötelezettséggel, hogy a birtokos személyesen menjen háborúba s minden 3000 denár jövedelem után egy lovaszt állítson ki.

4) Alajbég, egy zászlóalj parancsnoka.

talált összes férfiakat kegyetlenül legyilkolván, négyszáznál több ártatlan és szegény asszonyt és gyermeket elfogtak, minden marháikat, házi állataikat, vagyonukat és kincseiket elrabolták, sőt azon fölül a várat még föl is gyújtották. Mikor e kegyetlenséget végrehajtani merészkedtek, akkor Zwornik várának lakói küldöttjük által az említett vezért erről tudósították, maguk is azonnal segítségért könyörögtek s a megalázódás porával súrolták arczukat. Noha ezenkívül más helyről még nem érkezett semmi tudósítás, ámde az állapot hasonlóságánál fogva semmi kétségnek sem volt helye arra nézve, hogy a korábban megérkezett többi gonosz táborok is az említett jelzett napon más-más helyre fogják hódításuk kezét kinyújtani. Ennek következtében az összes igazhivőket teljes bámulat és aggodás fogta el s a dicséretes, okos vezér is töprenkedésbe mélyedett s minden eshetőségre gondolva, a jeles miri miranok közül Ahmed pasát, a testőrséget (*kapuszi khalki*) és a fényes kapu öt zászlóalj janicsárságát, az önkénytes vitézeket sietve az említett várhoz küldötte, hogy a bemenetelre alkalmat keressenek. Ekként az iszlam hívóinek segítséget nyújtottak.

A korábbi megegyezés szerint a hit elleneinek ellenséges fellépése esetére visszatartott seregnek előjövetele is nyomban végrehajthatván, az összes sátorok, lófarkak és zászlók (*szandsák*) Travnik mezején felállítottak, ezután a bölcs véleményű vezér is a mondott napon a dicső sátorokhoz a siker ajándékával kiment s parancsolatát tüstént szétküldötte, hogy a felkészülő és az idő szükséglete szerint behívásra rendelt egyéb győzelmes csapatok is a nevezett síkságon levő táborral találkozzanak. S a királyok Istenének kegyelmével néhány napra a harminczkét járás harcra képes emberei basbugjaikkal és a járások urai az összes *ulemákkal* és a *ziametok* és *tímarok* tulajdonosai és néhány nagy város *muftijai* s a határokon levő férfiak zsoldért és zsold nélkül, gyalog és lóháton a fölséges hadsereghez siettek. A helyes ítéletű *vali* pedig, mivel biztos volt, hogy a hitvány hitetleneknek feltünező többi táborai is más-más helyekre fogják balvégzetű lépteiket helyezni, azért megfontolással éjjel-nappal a vidékek figyelésére vetette szemeit s megnyugvás nélkül éjjel-nappal Mohammed népe oltalmazásának módjáról gondoskodott, hogy mely irányba kell indulni s az igazhivők életének védelmezésére mikép kell segítséget adni; e végre

az Istenhez fordulván, szíve tisztaságával szemeit fölemelve, imádkozott és könyörgött.

Ezen közben tudósítás érkezett, hogy a bosniai határon fekvő *Osztrovicza* ¹⁾ vára közelében sátort ütő balvégzetű tábor az említett jelzett napon helyéből kimozdulván, ágyúkkal, bombákkal s más ostromszerekkel a mondott várat körülzárta és ostrom alá fogta. Mihelyt a nevezett vezér ő magassága ezt megtudta, abban az órában sietve a segítség ügyére fordította figyelmét és gondoskodását s a csapatok elrendezésére és elküldésére nézve intézkedett. Ozmán pasa fiát (pasazade), Ali bejt, ki eddig a csausok kethudája volt, és Mehemed kapitányt, ki annak előtte, mint ZworNIK kapitánya híressé lett, basbuggá nevezvén, mindegyiknek megparancsolta, hogy az együttes működésre figyelmet fordítsanak, s őket együtt elküldötte és Akhisszar, Gülhisszar és Travnik járásoknak csapatait egy sereg határszéli férfúval hozzájuk rendelte. Nevezett Ozman bej küldetése szerint ötezer harcossal Travnikból kiindulva, sietve Osztrovicza felé utazott, mely körülbelül harminczhárom órányi távolságra volt s külön *Bujurdi*-val ²⁾ megparancsoltatott, hogy a Noviban, Behkeben és a környéken levő férfiak is lehető gyorsan a mondott sereghez csatlakozzanak. Erre ők gyorsan megindulva a mondott várhoz közel eső helyen találkoztak s tökéletes egyvetértéssel az ostromlott igazhítű harczosok megszabadítása végett a vitézség övét felöltvén, mint a tűztenger hullámai csapatonkint estek a gonosz ellenségre.

Az ostrom lefolyásának előadása.

A hitvány átkozottak tizenöt napon át az említett vár bevételeire alkalmat kerestek s éjjel-nappal néhány száz ágyúval és bombával, a benne levő hitharczosok szorongatására mindenkép törekedtek, a vár lakói pedig vitéz kitarással az ellenállás ügyében életük és vérük feláldozásával szilárdságot mutattak. Azon kívül, hogy szándékukban a legkisebb gyöngeség és törekvésükben semmi

¹⁾ Törökül: استروبيچه عتيق

²⁾ Bujurdi, e névvel szokták jelölni a rendeleteket. Nevét veszi a bujurmak, parancsolni igétől.

esetleges hiány nem volt, boszniai szokás szerint még az asszonyok is férfias cselekvést mutattak s alakjukat és ruhájukat elváltoztatva, fejükre a harczosok sajtáságos sapkáját föltettek és a *potur* ¹⁾ nadrágot felöltötték s szolgálatuk helyén vitézek módjára megállottak. Egy csapat ércztestalkatú asszony, csatafegyverekkel diszította föl magát s kezébe villogó kardot és alabárdnak és pallosnak nevezett eszközöket fogott s a hol az ellenség mutatkozott, ránczba szedett homlokkal, vallásos szépségének szeméit és testét mutatva a kardot és a lándzsát forgatta; egy másik csapat pedig a hitharczosok szolgálatára állván, a hol szükség volt, ott golyók és más szükséges eszközök hordásával segített rajtuk; s némelyek az elgyengülteket és elerőtlenedetteket gyámolítva, Allah segítségével a szomjazókat megittatták; s mások a betegek és sebesültek gondozására fordították gondjukat. Ámde mivel az ostromolt hitharczos sereghez képest a hitvány hitetlenek töméntelen nagy számmal voltak, ennek következtében éjjel és nappal, mint az eső úgy hullott a golyó és bomba s a várnak legtöbb helyét elrombolta és elpusztította; s az ostrom és szorongatás napjai haladván, az ostromolt harczosoknál a lankadás és elgyöngülés foka mutatkozott.

E közben Allah segélyével az említett vár segítségére siető győzelmes lovas csapatok közel érkeztek, a mit a hitvány pogányok mikor meghallottak, az ostrommal azonnal felhagytak s egyenesen ellenük intézték átkozott lépteiket. Az igazhítű harczosok is, mikor ezt látták, tüstént zászlóaljaik elrendezéséhez fogtak s együttesen kardot rántva, Allah nevét sokszorosan kiáltozva, oroszlánok módjára vitéz rohammal támadtak rájuk, s soraikat azonnal szét-törték és összezavarták, úgy hogy az átkozottaknak megállási erőködése megrendült és megfutamodtak s némelyek, mint a Gönczöl-szekere rúdjának csillagai szétszórtak, nagyon sokan pedig a fénylő kard eledelévé váltak. Az iszlam harczosok a futamlóknak öt óra hosszáig nyomukban voltak s némelyeket a pokol mélyére vetettek, másokat pedig elfogva, rablánczra fűztek; ezután futásuk gyepőlőjét visszafordítván, az összes ágyúk, fegyverek, készletek s más mindenféle vagyon zsákmányúl esett s az említett vár is az ostromlás és hódítás körmeiből kiszabadult. Csata közben ugyan

¹⁾ Potur, a bosnyákok sajtáságos viseletű nadrágja.

a seregnek basbugja, Ozman bej, valamint a vár népéből és a győzelmes seregből is néhány tiszta lelkű igazhívő a vértanúság kelyhét kiitta, ámde a hitvány hitetlenek közül is nagyon sokan elpusztultak és megölettek vagy pedig fogságba jutottak és a sánta generalisnak nevezett, tisztátalan emberük is¹⁾ a bűnhődés gödrébe esett. A balvégzetű sereg parancsnokai közül csakis egyetlenegy menekült meg a megsemmisüléstől.

Ezután egyesülve siettek e nagy győzelmet a tartományi kormányzónak (vali) tudomására hozni s szavaik igazolására és megerősítésére az előkelő foglyok közül (Öszter *اوستر*) Eszterházy (?) gróf nevű tábornokot és néhány kapitányt, a harez lefolyását leíró levelekkel hozzá küldötték. Mivel az említett várat ostromló, hitvány tábornak rendkívüli sokasága a nevezett vezérnek már korábban tudomására esett, tökéletes vitézsége nem engedte őt tovább nyugodni, ezért maga is személyesen a megtámadott és ostromolt iszlám nép oltalmazására fordította tehetségének egész erejét s e végett a travniki térségről sietve fölemeltette a zászlókat s a három órányira levő Karavel nevű helyre vetette boldogsága árnyékát. E közben, mikor a győzelmes csatát meghallotta s a küldött hadi foglyokat meglátta, a kegyelmeket osztogató Istennek dicséretet és hálát adván, a győzelmes harcosoknak díszruhákat, pénzajándékot és érdemjeleket adományozott, az említett helyről megindulva, hat órányira előre ment és Jaicza városa előtt ütötték föl megállapodásuk sátorát.

Banjaluka ostroma.

Az előbb elmondottak szerint a romlott császár Banjaluka meghódítására az átkozott Hilsburgot (Hildburghausen) küldötte, ki Banjalukához közel, Gradiskában seregét elrendezte s készülteit befejezte s a jelzett napon (Petregün) ő is onnan egyenesen az említett vár felé indult, mely meglepő hír a kadi, az örök, az öregek és az előkelők által a mufti efendi közvetítésével tudtúl adatott s mivel segítségért könyörögtek, a dicséretes váli a vitézség ereinek

¹⁾ Csak *topal dseneral*, sánta generalisnak mondja, de az igazi nevét sehol sem teszi ki az író.

s a bátorság üterének megmozdulásával tüstént készen volt arra, hogy a várban levő iszlam *marabutokat* ¹⁾ segítse. A segítség ügyére nézve gondosan rendezkedett s ezen kívül még azon örvendetes hírrel, hogy az osztrovczai csatában az iszlam vitézek a hitvány ellenséget megsemmisítve legyőzték, a vigasztalás ajándékát adta meg nekik. Most tehát boszniai Ibrahim agát, ki azelőtt Szerajevo kajmakamja volt, a legkedveltebb agák társaságában egy sereg harczedett és csatához szokott vitézzel a vár őrizetére elküldötte. Ezek a velök levő oroszlánszívű hősökkel, a hit ellenségeinek megérkezése előtt sietve a várba mentek s az elbeszélt örvendetes csatának hírül adásával az örök és marabutoknak a vigasztalás ajándékát hozták, azután pedig az átkozott ellenségre vigyázó szemet vetettek. E közben a túlsó oldalról a hitvány hitetlenek is a nevezett Gradiskából kiindulva, nyolczvanezer válogatott vitézt kiszemeltek s föléjük a gonosz császár belső emberei közül egy titkos tanácsosi ranggal bíró egyént basbuggá tettek s elküldötték azon gonosz szándékkal, hogy a mondott várnak külvárosát elpusztítsa és lerombolja. Mikor az előkelő férfiak ezt meghallották, az egész őrség és lakosság gyűlést tartott s bátran így szóltak: «Mindnyájan tudjuk, hogy a hitvány ellenség az egyezés szétbontásával az iszlam határokon átjövén, *Pesznidse* várát már elpusztította s az összes lakosságot legyilkolta, s Osztrovcza várát ostrom alá fogta. Íme, ily eset érkezik városunkra is; vajon lakodalomra hív-e bennünket? Rossz szándéka napnál világosabb lett; most tehát mi is az ellenség ellen indulva, a vitézseg erejével törjük meg hatalmát». A mire a kerületi alkormányzó (műteszellim) és egy csapat gyenge szívű ezt felelte: «Mi a vár őrizetére vagyunk küldve, míg tehát a háborúra parancsot nem kapunk, ily nagy dologra való készülődés, az öldöklés és vérontáshoz való kezdés illendő-e?» Midőn így félenkségüket kimutatták, egy csapat harczos egyén az említett város kadijához küldött, ilyképen szólva neki: «Efendi! az ellenség nyakunkra érkezett, öt órányira van tőlünk, ha ma ide nem jön is, semmi kétségünk sincs róla, hogy holnap itt lesz. Mit gon-

¹⁾ Marabut, általában mohammedán papot jelent, de jelent még oly embereket is, kik állandóan egy helyen tartózkodnak, mint pl. a várörök.

²⁾ Törökül: *پسنيچک*.

dolsz, vajon jogosan meg van-e engedve őt öldökléssel visszatéríteni?» A város kadija, valóságos boszniai ember, bátor tudós, és az ügyekbe belátó törvénytudó lévén, e nyilvánvaló körülményekből bebizonyítva, értésül adta, hogy ily nagy dologban a halogatás megbánást okoz s viszonzásul azt felelte, hogy Mohammed népe kárának visszaverésére mindenki kötelezve van az ellenséggel való megütkezésre. «Ha tehát ezentúl kételkedések és hiába való árnyképek után nem indultok, semmi kétség sincs abban, hogy harczosaitok diadalmaskodnak, a kik pedig közületek megöletnek, azok vértanúk lesznek s szolgálatotok vallásos, igyekezetetek pedig ezen a földön és a másvilágon dicséretes lesz.» Ezeket mondva, kezét felemelvén, imádkozott s e szóval: «Mindnyájatokat Allahnak ajánlottalak», a vitézséget felelesztvén, harcztágyókká tette őket.

Ennek következtében a várbeliek közül nyolczszáz erős szívű vitéz kiválasztatván, élükre az imént megérkezett önkénytesek agája és a vár helyettes kapitánya Kjatuzade Mehemed aga és Gradiska kapitánya és Maglaj kapitánya basbuggá neveztettek ki, s az ellenség állapotának kiszemlése végett elküldötték őket.

Mint az előbbi lapon világosan elöadtuk, a ravasz ellenség előre küldötte átkozott emberét, ki a vele levő sereget három részre osztotta és *indse kara guvel*¹⁾ néven ezer embert kiválasztott s nyomába *bas kara guvel* néven kétezer embert küldött s azután ötezer rossz csillagzatú katonával maga is zászló alá állott; mindegyik csapatot negyedórányi távolságra helyezte el egymástól s külön-külön mindegyiknek megparancsolta, hogy a szükség kivánalma szerint egymásnak segítségére legyenek. Mindezt a kémek hírül hozták, azért a vitézség terének hősei a fölséges Allah segítségével vitéz lovasságukkal a hitvány átkozottakhoz siettek s a néhány órányi távolságon keresztül hatolva reggelre az *indse kara guvel* néven legelő levőkkel találkoztak s a mint éjjeli rejtekhelyükből kivonulva előtűntek, a gyilkoló hadi eszközöket azonnal használni kezdték s a gonosz csapat még szeméit sem nyitotta fel, mikor oroszláni támadással és vitéz rohammal estek rá s

¹⁾ Törökül: اینجه قده غول E hadi műszónak bővebb magyarázatát sehol sem találtam. *Guvel*-nek nevezik a táborban az olyan csapatot, mely az ellenségnek hirtelen jvaló megtámadására van szánva.

szeg-el
karaol

mintha a végítélet napja virradt volna fel rájuk, ellen nem állhattak, valamennyien megzavarodtak és sokan a vitézek oroszlánölő kardjának eledelevé válván, a *bas kara guvel* néven utánuk jövő tévedező hadosztály felé futottak. A győzelmes csapat azonban céljától nem állott el, hanem a második hadosztályra törvén, a kard és lándsa pusztításával azt is megremítette, úgyhogy ez a főzászlóaljhoz kívánkozott, ámde a csatátér oroszlánjai nem szüntek meg a hitványaknak folyton nyomában lenni s ezek ekkép nem értesíthették egymást s így történt, hogy a muzulmanok oroszláni erejét ők sem állhatták ki s mint a Gönczölszekere rúdjának csillagai szétszórattak és három órányira levő főtáborukhoz futottak. A győzelmes muzulman csapatok ezentúl már nem látták czélszerűnek önmaguk és lovaik fárasztását, azért az eddigi eredménynyel megelégedve diadalmasan visszafordultak. Ezen csatározásokban és ütközetekben az iszlám részről csupán ötven tiszta lelkű igazhívó itta ki a vértanúság kelyhét s ugyanannyi sebesült meg, a hitetlenek közül pedig az elesett tisztátalan lelkűek megszámlálhatlan sokan voltak s még nagyon sok előkelő emberük és basbugjuk a fogság rablánczaiba jutott.

Ferhadpasazade Musztafa pasának ketkhudája Szalih ketkhuda nevű híres vitéz a csata heveben egy tábornokkal találkozott s őt élve el akarta fogni, ámde ez puskájával reá lőtt, ő pedig ugyanakkor lándsájával sújtott arra s mindketten egyszerre találva, a haldoklás porával lettek behintve. Végvonaglásában a gonosz tábornok így szól Szalih *ketkhudához*: «vajjon a várban sok katonaság van-e?» s ezt mondva elesett; a *ketkhuda* pedig így válaszolt: «szép, vitéz hitetlen, mi közünk most már neked is meg nekem is a várhoz? Nézd inkább most már a poklot»; s alig hogy ezt mondta, az átkozott hitetlennek szennyes lelke a pokolba ment, s mivel az említett ketkhudának sebe is halálos volt, a vértanúk seregéhez csatlakozva a paradicsomba indult. A győztes csapatok pedig e diadallal ép egészségesen visszatértek a várba s a nagyszerű jelentéssel az öregeket és ifjakat megvigasztalták.

Nyomban utána néhány előkelő vitéz kiválasztatott s e nagy győzelmet tudató levéllel a tartományi kormányzóhoz küldetett s egyúttal az elfogott tábornokok és kapitányok is átadattak neki. Ezek az említett vezérhez jövén, a győzelmet előadták neki, a mi

fölött valamennyien nagyon örvendeztek. S mikor az ellenség számáról, ágyúiról és hadi szereiről felvilágosították, a mondott helyről kiindulva hat órányira előre haladtak s Budrascsa mezején ütötték fel sátoraikat.

Az osztrovczai segélycsapatok megérkezése.

Ezalatt, mint már említettük, az Osztrovcza segítségére küldött győzelmes csapatok Allah kegyelmével a hitvány ellenséget megszalasztották s most az iszlám sereghez visszatértek. A nagyságos vali a seregnek díszruhákat ajándékozott s a harczedett vitézek mindegyikének hadi kitüntetések s más kegyeket adott, ezután a seregnek főnőbb már említett főnökét, Mehemed kapitányt, a határszéli vitézekkel s néhány járás harczképes férfaiával Banjaluka segítségére elküldötte.

Az ostromló tábor megérkezése s az ostrom lefolyása.

Azelőtt már mondtuk, hogy a hitvány hitetleneknek gonosz tábora ágyúkkal, bombákkal és sok mindenféle hadi készülétekkel a nevezett várhoz érkezett, a hol sátoraikat felütvén, köröskörül árkokkal és sánczokkal erősítették meg magukat. Ezután kilencz helyről az ágyúkat és bombákat működésbe hozván, éjjel-nappal ezernyolczszáz ágyúval és bombával rombolták a várat. A várban levő igazhívő harczosok lelkükre öltvén a vitézséget, mítsem törődtek a hit ellenségeinek lövöldözésével, a támadások visszaverésében életüket és vérüket feláldozva egyetlen nap se mult el, hogy néhány átkozott hitelent a pokol mélyére ne vetettek volna. E közben egy asszony, ki szintén az ellenség visszavetésén fáradozott, minden oldalról a lövöldözés közé jutván, a szerencsétlen véletlenül mint fogoly az ellenség kezébe került s a főnőbb említett átkozott főnökhöz vezették, a ki most azonnal levelet írt s azt ezen asszony által a várba küldötte.

A levél fordítása s az ostrom lefolyása.

«Banjaluka várát őrző pasának, a vele levő tiszteknek és derék férfiaknak jóakaró üdvözetemet küldöm. Az illendő barát-

ság követelménye szerint állapototok és egészségetekről kérdezősködve szíves figyelmetekbe ajánlom ezeket: a hadsereget és annak készülődéseit láttátok és szemléltétek a császár seregeinek erejét; ti is eddig vitézül viseltétek magatokat s megbízatásoknak megfelelőleg nagy erőt fejtettetek ki; de a bátorság és vitézség csak mostanáig való volt, mert tudjátok meg, hogy ezentúl bármennyire vitézkedtek is, annak semmi haszna sem lesz s valamennyien csak hiába fogtok elveszni. Nekünk ellenállani nem lesztek elégségesek s nektek segítség nem érkezik, mivel azon pasátoknak, kinek segítségével biztatok, csupán csak háromezer embere van. Nekem jelenleg négy hírneves tábornokom van, kiknek mindegyike képes arra, hogy más-más pasátoknak megfelelhessen s pasátoknak nincs is tehetsége, hogy ezen vidékre jöhessen. Seregeink már Puzsin és Csetin várakat is ostrom alá fogták; s mostanáig már Nis vára is bevételre került. Ha tehát a várat átadjátok, vagyonotokat és életeteket megkímélve, békében elbocsátunk benneteket. Isten veletek».

Az átkozott hitetlennek eme ravasz jellegű levele az egész nép jelenlétében felolvastatott s midőn tartalmát megértették, a várparancsnok kérde a gyülekezetet: «Mit szoltok ehhez?» Erre a hitharczosok együttesen így kezdettek szólni: «E vár a mi urunknak, az iszlam dicsőséges és hatalmas padisahjának tulajdonát képezi s mi e jótevőnknek várát, a kinek igazságossága szárnyai alatt békében és csendességben éltünk, valamint atyáinktól ránk maradt hazánkat a hit ellenségének át nem adjuk. Szívünk őszinte szándéka az, hogy hitünkért és padisahnkért életünket és vérünket feláldozzuk s valamennyien megtörve, míg bennünk egy csepp élet lesz, harcolni meg nem szününk». Ezután, hogy e szándékban és föltevésben megmaradjanak és állhatatosak legyenek, egymással szövetséget kötöttek s a szent Koránra tették kezüket s mikor egyezségök megkötését erős esküvel megszilárdították, az összes ágyúkkal és puskákkal egyszerre tüzet adván, az átkozott hitetlennek levelére a feleletet az ágyúk szájával, a puskák nyelvével s a lándsákkal adták meg.

E körülményről a tartományi kormányzót (*vali*) is nyomban értesítették s a levelet néhány vitéz férfiú által elküldötték. Ezek az éj sötétjében álruhába öltözködve, az ellenség sánczain keresztül az átmenetelre alkalmat kerestek s a kormányzóhoz jutván,

hadi kitüntetéseket és ajándékokat kaptak. A bemutatott levél tartalmával megegyező véleménynél fogva az idő és a körülmény kívánata szerint a cselekvésre és mozgósításra készültek történtek. A várban levő muzulman harcosoknak tanácsadás és utasítás végett oly értelmű levelet írt, melyben a vitézség ereit megmozgatva, az ellenséggel való harcolásra ösztönözte őket. Tengerként eláradó hadaimmal, úgymond, személyesen is azon leszek, hogy nektek elégséges segélyt adjak. Mikor ezen levelet az említettek által a várba küldötte, helyéből kimozdúlva, a hit ellenségei ellen való indulás útját kezdette keresni.

Ezen közben néhány kémet fogadtak föl, kiktől értesületeket vettek, hogy a Banjalukába vezető főúton az iszlám sereg átmenésének megakadályozása végett a hit ellenségei nagy sánczokat, töltéseket, árkokat és csatornákat készítettek s valamennyi átjárót és utat elzárták s egyúttal ezek jelentéséből kiviláglott az, hogy a hitvány átkozottak ellen azon irányban indulva, ha az említett árkokon átmenve a várhoz jutni sikerül, ez sok ember életébe fog kerülni. Ennek következtében a vezér újra gyűlést hívott össze s azon kérdést intézte valamennyihez: «Vajjon azon az úton induljunk-e meg, melyet a hitvány pogányok már elzártak, vagy pedig helyesebb lesz az ellenség tudtán kívül valamely más irányt választani s azon menni?» Az összes határszéli férfiak, mikor ezt megtudták, vitézségük és bátorságuknál fogva a rejtett utat nem látták észszerűnek s azt tanácsolták, hogy bármennyire nehéz és bármily veszélyes legyen is, a főúton kell nyíltan elindulni. E fölött azután igen sok beszéd és hosszas, heves vitatkozások történtek, míg végtére a bölcs és okos vezér, mivel megállapodott tervet be nem mutattak, a gyűlést föloszlatta s ezután néhány az ügyekbe belátó és nagy tapasztalású s a katonai dolgokban járatos előkelő férfiút hívott meg magához s együtt azután az ellenség ellen való indulásra nézve komoly véleményben megegyeztek, hanem teljes elővigyázattal és körültekintéssel az említett dolgot titokban tartották s valamennyinek csak azt hirdették ki, hogy az egyenes úton fognak megindulni.

Ezután Rebi-ül-akhir hó hatodik napján, szombaton, az említett mezőről sátoraikat fölszedvén, a megállapított úton a hitvány ellenség felé siettek s Banjalukától három órányira állapod-

tak meg, s onnét a fényes eredetű szerdar és bizalmi embereinek elhatározása szerint az említett útról letérve a Verbasz folyó két partján nyugatról keletre elnyúló és Banjalukát övező hegycsúcson egyenesen a nevezett vár felé fordították kengyelüket. Mehemed kapitány által odarendelt hajókon a folyó keleti partjára átmentek s anélkül, hogy az ellenség észrevette volna, a vártól félóránnyira eső helyre értek s ott éjjel kipihenték magokat, s a következő napon, vasárnap, két órakor¹⁾ a hegyről a banjalukai mezőre leszálltak. Ezután a csapatok elrendezéséhez kezdtek s a jobb és balszárnyra valamint a középre való tekintettel a győzelmes szerdar az összes testőrcsapatokat, a szerajevói agát, az önkénytesek agáit a janicsárokkal a középre állította; a boszniai helyettes kormányzót seregeivel, és a harminczkét járás kadijait összes harczképes embereikkel, továbbá az egykori zborniki kapitányt, Mehemedet, az összes határszéli győzelmes kapitányokkal és mindenféle harczosokkal a jobb szárnyra; a *ziamétok* és *timarok* tulajdonosait pedig a többi vitézekkel a bal szárnyra helyezte el.

Mikor már a harcra mindnyájan készen állottak s a megütközés ideje közel volt, akkor a diadalmas szerdar az összes zászlóaljnak elé ment s mindegyiknek megmagyarázta, hogy mikép fognak előre haladni s mindegyiknek állapotához és méltóságához képest kedvezéseket tett, s kinek atyját, kinek testvérét, kinek gyermekét hozta emlékébe; ezután nyájas arcczal ily buzdító szavakat mondott: «Mai napon veletek együtt a fölséges Istennek én is igénytelen szolgálja vagyok. Íme ez azon nap, melyen az igaz hitért áldozatot hozni, s a mi nyugalmunk és békességünk eszközlője, az iszlam padisahja, a mi jóságos, kegyes urunkért életünket és vérünket följánlani kell. Bizonyos, hogy az ellenség győzelmet nem arat s erős támadásunknak ellen nem állhat. Lássuk most, hogy ti Mohammed vallásáért minő szolgálatot s padisahnkért minő vitézséget mutattok.» Ezután helyére visszatérvén, sietve mindnyájan rendbe állottak.

Túl oldalon a hitvány ellenség, a győzelmes seregeknek megérkezését nem is sejtette s mikor látták, hogy egyszerre csak a

¹⁾ Mohammedan óra szerint; a mi óránk szerint körülbelől kilencz óra.

f hosszán elnyúló hegyről csapatonként a síkságra lejönnék, és r nélkül egyik a másikba ütődve kavarogtak, mint a Feketenger f háborgó hullámai. A hitetlen vezér erre négy tábornok mellé azon- r nal tizenötezer pánczélos fegyverzetű, kitüntetett katonát rendelt a s a híidakon sietve átküldötte, hogy a másik oldalon levő gyenge f hadosztályhoz menjenek. Ezek a hitvány csapattal egyesülve ágyúí- f kat elhelyezték, hadosztályaikat egymás után elrendezték s a sors f kerekét maguk elé vevén, az ütközetre megérkeztek. Ugyanezen o- oldalon a bölcs belátású vezér, mivel látta, hogy a döntő ütközetre f került a sor, lováról leszállt s arcát a megalázódás porával hintve f be, szemeiből könnyeinek szabad folyást engedve, teljes alázatos- a ssággal a Magasságbeli trónjához ekkép imádkozott: «Allah! e r napon igénytelen szolgáltnak s az összes tiszta lelkű hitharczosok- r rnak irgalmazz és kegyelmet adj. Az igaz hit védelmére őszinte a sszándékkal indultunk el a csatába. Segítsd ez elhagyatottakat, a a sszenyes és vétkes pogányok szétszórására, kik azon szándékkal e egyesültek, hogy a tiszta iszlamot fölemelő és tiszta személyedet r r magasztaló hitharczosokat a világ lapjáról letöröljék.» Ezután ismét f lóra ülven fénylő kardját megvillogtatta s az ellenséggel szemközt a s a jobb és bal szírnra lovagolva az ellenség üzésére a jelet meg- a s adta. Mikor ismét helyére állott, akkor a győzelemre kiválasztott o- csapatoknak vitézsége és hősiessége olyan volt, mint a tenger hul- f lálama s többszörösen Allah nevét kiáltva, mint a tűzhullám zuha- r r tagja, úgy siettek az ellenségre s egy oroszláni rohammal a hitvány a s átkozottak közül többnek a fejét a föld porába dobálták. A fölséges f l Isten segítségével és kegyelmével az első roham alkalmával a hit- v v vány hitetlenek közül négy ezred katonaság és három hírneves a s tábornok ért el a pokol tüzére, azonkívül tömérdek sokan életüket r r menteni akarván, a Verbasz folyóba estek és elvesztek. Noha az a s átkozott hitetlenek ereje megtörve és dőlyfös hadosztályaik föl- o- ttforgatva voltak, mégis, mivel megszámlálhatatlan sokan még a o- ttfolyón átkelve, egymásnak segíteni kezdettek, azért ezenfelül még r r mintegy két órán keresztül a hitharczosoknak a hit ellenségével a s való vitézkedése a harc és öldöklés terének nagy élénkséget a s adott. Ezen közben a csatazaj kissé alábbhagyni kezdett s úgy lát- a s szott, hogy a harctér emberei némi kis nyugalmat nyernek.

Csakhogy jól meggondolva ismét a dicsőség folytatását ke-

resték. Ugyanis Mehemed kapitánynak, a roham közben lova elveszett, azért egy másikraült, de az öldöklésben az is porba hullt s ekkor egyik vitézének lovára ülve újra tovább harczolt s mikor ez is elesett, akkor gyalog folytatta a küzdést és néhány helyen megsebesült. Mikor fejéből a vér ömlött ki, mint egy sebzett oroszlán jött ki a táborból s nem engedte magát az ellenség által elfogatni. Hanem az értelmes *vali* az említettnek küzdelmére személyesen figyelmet fordítván, mikor az elébe jött, tüstént a maga villámpárpáját ajándékozta neki s díszruhával s hadi érdemjellel fölékesítvén őt, különféle kedvezéseket tett neki és sebét beköttette. S ez tökéletes vitézségénél fogva ily állapotban is helyére állott s épen úgy, mint előbb, az átkozott ellenség ellen való harcz folytatására törekedett.

Egy kis idő múlva tehát az iszlám oroszlánszívű zászlóaljai vitézségük és hősiességüknél fogva a legnagyobb vágyódással és szívük teljes óhajtásával, mint a tenger hulláma fölbuzdulva a vitéz támadásra, ismét fölkeltek, minek következtében a hadi eszközök használatával a csatát újra megkezdték. Két órai csatazajtól s az ágyúk és a dobolás hangjától zajlott a föld és zúgott az égnek legmagasabb pontja. Ez idő alatt ugyan a boldogságosak közül is kiitták néhányan a vértanúság kelyhét, csak hogy a hitetlenek közül is határtalan sok gonosz csapat a villogó kard eledelevé vált s a csatater az ellenséges hullák halmaival telesteli volt, s igen sok hírneves tábornok is a megsemmisülés porába esett. Két órai harcz után ismét visszatértek előbbi helyökre, de egy kis idő multával újra megkezdték az ütközetet, úgy hogy napkeltétől napnyugtáig öt ízben támadták meg a hitvány átkozottakat. Az utolsó roham alkalmával a hatalmas Isten segítségével a győzelem szellője lengedezett az iszlám felé és az oroszlánszívű csapatok híres vitézségükkel a diadal fényét ragyogtatták. Minek következtében az ellenség megfutamodott s nem lévén ereje és bátorsága arra, hogy megállhasson, egymást szorítva, csapatosan futottak a hídak felé, hogy a nevezett folyó túlsó partjára menjenek. Átkozott főnökük azonban korábban azzal a szándékkal, hogy őket vitéz kitartásra buzdítsa, a hídakat fölszedette s így midőn az utánuk jövő muzulmanok erős támadásainak ellen nem állhattak, nagyon sokan a Verbasz folyóba estek, s annak hullámaiba fulad-

tak, mások pedig a tüzes kardok által veszték el, úgy hogy azon az oldalon levő megszámlálhatatlan sok átkozottból kétszázan sem szabadúlhattak meg.

A hatalmas vezér e boldog és szerencsés napon ily híres győzelemmel az izlam népet megörvendeztette, a győzelmes hit-harczosokat pedig az átkozott ellenség értékes vagyonával meg-gazdagította. Ugyanis tizenkét ágyút, három mozsárágyút, tizen-kétezer háromszáznál több sátort, tizenötezer hordó lőport s tömérdek sok kardot, lándsát, dárdát, pallost, golyót kartácsot, teherhordó állatot, szarvasmarhát, bárányt, azonkívül ruhákat s más különféle eszközöket szereztek meg. Mivel pedig a hidak föl voltak szedve, azért a túlsó partra nem mehettek át s kénytelenek voltak azon éjtel a legyőzött tábornak helyén tölteni.

Virradatkor látták, hogy a túlsó oldalon a hitvány pogányok öt óraker könnyebbség kedvéért minden podgyásukat és vagy-onukat hátra hagyva megfutamodtak, ezért miután az említett híd-nak fölbontott helyeit kijavították, a győzelmes seregek lassankint a túlsó oldalra mentek, és a hitvány hitetleneket követték, kik az oroszláni kard vérengzését ki nem állhatván, némelyek közülök megölettek, mások pedig elfogattak. Három órai üldözés után a hitvány hitetlenek olyannyira lettek szorongatva és megtörve, hogy némelyek félig haldokolva, arcukat a megalázódás porába hajt-ván, siránkozva és jajgatva így könyörögtek kegyelemért: «Ha az oszmanok Istenét ismeritek, ha az izlam nagy prófétáját szereti-tek, irgalmazzatok nekünk». Ennek következtében a győzelmes harczosok irgalmaztak a vétköket bevallóknak s üldözésükből visszafordultak.

Mikor pedig a leírt módon történt dolgot a vezérnek elbe-szélétek, ez elégedetlen volt, hogy akkor midőn a ravasz ellenség-nek teljes megsemmisítése tehetségükben állott, az alkalmat elmu-lasztották s nagy sajnálkozást mutatott a fölött, hogy személyesen nem sietett az ellenség után. Ezután az egész környéken levő vér-tanúkat összekeresték s véres és poros ruháikkal eltemették s a gyászszertartások elvégzése után az említett folyón azonnal átkeltek s azon helyen ütötték föl táborukat, hol a megvert hitetlenek megállapodtak. A következő nap magas *divan* (tanácsülés) tartat-tott, melyre az összes várnép, a tábor hősei a szerdar sátorába

összegyülekeztek s a szurák és imádságok elvégzése után az összes várőrök, a vidékbeli lakosok, kapitányok, előkelők, kadik és sejkhek köszöntésül a vezér ruhaszegélyét megcsókolták. Mire a magas eredetű szerdar így szólt hozzájuk: «Áldott legyen harcztotok, szolgálatotok és törekvéstök köszönetre méltó» s ezt mondva valamennyit kegyekkel halmozta el és hírnevük s a körülmény kívánata szerint kinek díszruhát, kinek feredset, köpönyeget ajándékozott s a hadi érdemjelet pedig némelyekre saját kezével tűzte föl s így kitüntetésekkel valamennyit megörvendeztette. Mondják, hogy kétezer rendjel fogyott el akkor s mivel még az sem volt elég, ezért a vezér összes ezüst-készletét, valamint a lovak páncéljait összetörette s rendjeleket készített belőlök, hogy alkalomadtán elajándékozhasssa. Mikor pedig a Boszniában fekvő és már említett Puzsin és Csetin várát, valamint egyéb helyeket ostromló hitetlenek meghallották eme nagy győzelmet és a hitvány átkozottak megfutamodását, félelem szállta meg őket és valósággal felholtan futottak a legnagyobb sietséggel balvégzetű országuk felé. A tartományi lakosság pedig mindenfelől lóra kapva utána sietett s a kiket elért azokat megsemmisítette s így e nagy határon az ellenséges pusztítás megszűnt.

Mikor ez örvendetes hír a jól őrzött tartományokban elterjedt, az összes iszlam lakosságnál új életet és végtelen örömet okozott, az összes hitvány hitetleneknél pedig elvágta az örömet s zavart és nagy fájdalmat és szomorúságot keltett s ennek következtében bátorságuk megrendült és erejük idegeiben gyöngeség és bágyadtság támadt, úgy annyira, hogy miként alább majd körülményesen előadjuk, a Vidin vára ostromlásának gonosz szándékával foglalkozó hitványak e hírre megzavarodtak és a Nis várát elfoglaló átkozottak félelemmel megfutamodtak. Így történt, hogy az iszlam nép kitartásával ez visszakerült s ezután az öldöklés és háború tűzét az ellenséges tartományokban gyújtották föl s némely várakat és városokat oda érkezve elpusztították.

Az örvendetes újság az iszlam tartományokban napról-napra terjedett s az összes lakosságban mindenütt végtelen nagy örömet keltett s a birodalomért és padisahért imádságokat mondtak.

A győzelem hírének érkezése Vidinből.

Mikor a hitvány pogányok olyan erős helyet, mint Nis vára harc és küzdelem nélkül elfoglaltak, gonosz szándékú hitvány képzelődéssel fölfuvalkodva, a ravasz császárnak második főembere *Kevizhiller* (Khevenhüller) a Vidin várához korábban küldött kilenczezer vasas némethez, nyolcz üteg ágyúval egy másik csapatot is berendezett, hogy ez lesbe álljon, azután pedig az egész gonosz tábor utána jött s egyenesen Vidin vára felé intézte dolyfős lépteit s Vidintől hat órányi távolban egy falunál megállapodott.

Mihelyt az előre küldött háromezer vasas német a nevezett vártól két órányi távolságra eső helyre érkezett, ez a várparancsnoknak, Mehemed pasának, is tudomására jutott, s nyomban az önkényteseket s egy csapat gyalogos és lovas janicsárt és az összes testőröket (*Kapu Khalki*) és ketkhudájokat Huszein agát elküldötte, hogy azokat megsemmisítsék és leverjék. Az említett átkozottak megindulva, minden tekintet nélkül a golyó alá mentek s mikor egymáshoz közel jöttek a győzelmes izlam harcosok összefogva a boszuló kard zuhatagjával támadtak reájok s nagyon sok hitetlent a pokol mélyére vetettek, a többiek pedig esve-bukva, abban az irányban, a honnét jöttek, elfutottak. A nyomorúlt tábor most már a várat ostromolni nem merte, hanem a Timok folyó partjain készített hidakhoz utazott és a fölülről érkező sereget, hajóhadat és más fölszereléseket óhajtotta bevárni. Midőn ezen közben megérkezett a táborba azon hír, hogy a Boszniában levő seregük megveretett és megfutamodott, — miként azt már leírtuk — a sereg vezeterei között zavar támadt és a tévelygő császár vője, Lothringen herceg, Temesvárról gyáván Bécsbe futott. Mivel pedig Belgrádból is segélykérők jöttek a sereg vezére *Iskendrof* (Seckendorf) nevű gonosz tábornok a hitvány táborból tízezer hitvány hitetlent küldött Belgrád es Bosznia vidékére.

Mivel pedig elfogott kémeik által tudomásul esett az, hogy valamennyien futni készülnek, azért állapotuk kikémlése végett *Filurdin*¹⁾ várából sajkákkal és portyázó csónakokkal gyalogosok

¹⁾ Törökül: فيلوردين

jöttek a táborukhoz közel eső szigetre. Mikor ezek látták, hogy Dsemadi-ül-evvel hó 15-dikén éjjel a hitetlenek a hídát lerombolni iparkodnak, tudtára adták ezt a vezérnek, a ki erre a testőröket s lovassalappatokkal kethudájokat a föbbebb említett Huszein agát elküldötte, s ezek oda érkezzve úgy találták, hogy hitvány táborukból megindulva két gályát, a hídát, a nagy dereglyéket s minden kisebb hajóikat s összes készleteiket a Dunán föfelé szállítani készűlnek. Erre a gyalogság sajkákön és portyázó csónakön a vízen, a lovasság pedig a szárazon megrohanta őket s a világ királyai Istenének segítségével a híd készűleteit, a fenýöhajókat a rajtok levő deszkákkal s minden más szűkséges eszközökkel elvették tőlök és Vidinbe küldötték. Így a gyözelmes muzulman harczosok zsákmánynyal megrakott kézzel, foglyokkal és más dolgokkal tértek vissza, a legyözött hitetlenek pedig *Rodofcse*¹⁾ nevű helyre mentek.

Ezen közben, mivel Bécsből hír érkezett és hajóhaduk megjelent, újra reménykedni kezdettek, ezért a már nevezett várparancsnok, midőn Karamania valija, a kegyes Mehemed pasa és Karahisszar szandsáknak kormányzója, Tuz Mehemed pasa és ezer janicsárral Szeid Mehemed aga és a szultáni lovasságból küldött lovas önkéntesekkel Doladsi Huszein aga és a főkengyelmeister Szulejman aga és még másféle csapatok segélyül megérkeztek, akkor a gyözelemhez szokott csapatokhoz basbuggá kinevezte Memes pasa ő magasságát s őket és katkhudájokat a már említett összes testőrökkel a hitvány ellenség ellen küldötte. Az iszlám hadsereg a Timok folyó partjaihoz menvén, a híd építéséhez fogott, a mire a nyomorúlt tábornak nyolcz ezer gyalogos katonája és tíz ezred lovasa reájuk támadott s a folyó mentén levő árkokat sánczúl használván, az ütközetet megkezdette. Miután hat órán keresztül a háború tüze s az öldöklés lángja égett, a nagy Allah segítségével a tévelygő ellenség az iszlám harczosoknak ellenállni képtelen volt s megfutamodva visszafordult. Utánuk eredve elvesztésük és megsemmisítésükre törtek, úgy hogy alkonyat tájra, mikor szerencsétlen táborukba értek és bezárkóztak, igen sokan az oroslánölő kard eledelélévé váltak s némely ezredek pedig fogságba jutottak. Alkonyat után a gyözelmes harczosok helyűkre visszatértek, a

¹⁾ Törökül: رودفچه

megvert hitetlenek pedig az éj sötétjében podgyászaikat fölfelé kezdték szállítani, nehéz ágyúikat a Dunába dobták, fenyőhajóikat s a rajtok levő golyókat és más hadi készleteiket pedig elégették és megsemmisítették. Ennek következtében másnap reggel csak megtöltetlen ágyúval maradván, az ellenállásra ismét képtelenek voltak s hat órányi a rendes úton kívül egyenesen *Berize*¹⁾ városához futottak s veszteségük által összes podgyászaik és sátoraik a muzulmanok kezébe jutottak s ezek diadalmasan és győzelmesen tértek vissza. A csatatéren csak száz igazhívő nyerte el a vértanúság boldogságát, ötszáz harczedzett muzulman pedig megsebesült; a hitvány hitetlenek közül ötezernél több átkozott gonosz beszédű esett a pokol mélységébe, ezer pedig a fogság bilincsébe jutott. A vidini parancsnok, a győzelmes Hadszi Mehemed pasa ezt hírül adta s ez öröndetes tudósítás következtében az egész iszlam nép ujjongott örömeiben s az összes vidám népek az évig érő hatalmú, viláfgorgató padisah életéért és birodalmáért imádkoztak.

Nis várának megszabadítása a hitvány hitetlenek kezéből.

Mihelyt a Rumelia városaiban és falvaiban lakó s a bátorság és vitézség tüzétől lángoló keblű iszlam lakosságnak éber hallomására jutott, hogy a világot kormányzó kegyes felségtől Rumelia tartományon keresztül Szófiába küldött Köprülüzade Ahmed pasa azon vidékre megérkezett, azok zsoldért és zsold nélkül csupán Allah iránt való szeretetből származó harcvágygyal tömegesen siettek gyalog és lóháton, hogy az említett vezér társaságában legyenek. Ennek következtében rövid idő múlva a szófiái térség az iszlam nép smaragdszínű sátoraival tulipánkerthez hasonlított s azon vidék a tömegtelen sok katonával a föltámadás terét mutatta. Mivel pedig ez idő alatt a villogó kard fényével s a győzelmes uralkodó szerencséjének erős segítségével Vidin vára a piszkos gonosz ellenségtől megtisztított, most már arról gondoskodtak, hogy Nis várától is, melynek bevételére tolvajrasvaszsággal kerestek alkalmat az átkozott hitetlenek, a baj és szerencsétlenség eltávolíttassék. Ezért Rumelia *valijához*, a nevezett Ahmed pasa vezérhez

¹⁾ Törökül: *بريجه*

intezett dicsőséges parancs következtében az előkészületek sürgősen megtörténtek s nyomban néhány gondos katona és derek önkénytes aga a portyázás zászlaját kibontotta és a Deiragman és Halkalu szorosokban és Nikápoly nevű helyen összegyülekező vérengző *ráják*¹⁾ ellen indult. A dicsőséges harcosok a mondott helyre megérkezve, az ott talált átkozottakat a vérengző kard eledelevé tették s ötszáznál több emberfejet és nyelvet hozva magukkal, visszatértek. E dicső hadi kirándulás a többi iszlam hősökben is megmozdította a vitézség és bátorság ereit s az ellenség ellen való harcra buzdította föl őket.

Dsemadi-ül-evvel hónap 15. napján éjjelkor rendkívül nagy győzelmes csapat vonult át a deiragmani szoroson s a következő nap a Czaribrod közelében gyülekező átkozottakat elvesztette és megsemmisítette. Ekkor Seherkőjbe vitték a győzelmes zászlót s ott a nyomorúlt hitlenek az ellenállásra képtelenek lévén legtöbben a veszedelem és büntetés gödrebe estek. E vár elfoglalását a vezérnek azonnal tudtára tudták.

Most már hogy Nis vára is szerencsés birtokba vétel által a padisah országaihoz kapcsolassék, miként ez a múltban volt, ezen ügyre a megegyezés kötelét fölövezték, s miután már előbb a harcedzett csapatokból választott tizenkétezer dicső katonának basbugjává kinevezték a főagájokat, Mehemed agát, őt és a fő bölükbasit Ali agát és az önkénytesek agái közül vidini Ali agát, valamint ketkHUDájokat is kétezer harcossal előre küldötték s maguk is a háborúra és mozgósításra szükséges dolgokat sietve beszerezték, hogy utánuk induljanak. Ezután az említett diadalejes katonaság a szófiai térségről megindulva Dsemadi-ül-akhir hó 15. napján Muszapasa vára közelében megállapodva, bátorságát megmutatta. A várban levő hitvány hitlenek tudván azt, hogy a fényes izlam hősöknek ellenállani nem tudnak, hajnal tájban a várból kivonultak s egyenesen Nis vára felé indulva, intézték nyomorúlt lépteiket. Mikor ezt látták az iszlam csapatok sehogy sem érvén őket utol, ők is valamennyien egyenesen Nis felé vitték támadásukat s a nélkül, hogy valahol megállapodtak volna vagy a nyomorúlt hitlenek ágyúzására figyeltek volna, egyenesen az

¹⁾ *Rája*, keresztény török alattvaló.

említett várba és városba készültek bemenni. A város mellett levő hitvány pogányokat a villogó kard eledelévé tették s miközben a várban levő kicsapongó dözsölők a vár átadását sürgették, szerencsés esemény volt az is, hogy Deli Haszan pasának harmincz-ezer diadalmas arcú hőse és Vidin vidékéről Tuz Mehemed pasa tízezer győzelmes harczosa, mikor látták, hogy az Üszküb tájékán egybegyűlő iszlam harczosok ba-bugja Nis fölszabadításának szándékával azon vidékre megy, ők is egyesülve oda érkeztek és a vár előtt az izlam vitézséget megmutatták. A várba vonúlt hitvány hitetlenek, mikor e félelmes látványt szemlélték, a nem erős vár kitartásában nem bíztak s a dicső hitharczosok kelevézei és kardjának zúzásai által okozott megsemmisítő győtrelemben és félelemben megmutatták, hogy a további megmaradásra nincs erejük és képességök, azért kegyelemkéréssel a bocsánat és irgalom szegélyébe fogózkodtak s a vezér megérkezésekor a vár átadása céljából előkelő tábornokaik közül egyiket kiküldötték. Ekkor az önkénytesek agái közül vidini Ali aga katonáival a sztambuli kaput rögtön elfoglalta, amire azután a vezér is a környezetében levő szolgálkával lóháton előjött s azonnal a várhoz sietett és így Dse-madi-ül-akhir 25. napján könnyű szerrel a bátor és fölséges padi-sah szerencsés erejének gyámolításával a nevezett vár összes ágyúival, s minden fölszerelésével ismét az izlam birodalomhoz csatoltattott. Midőn a vezér ezt megírta és bejelentette, e nagyon örvendetes tudósítás és kellemes híradás az egész iszlam népnél határtalan örömet és vigágot okozott.

Krajova bevétele és elfoglalása.

Ez idő alatt a szentelen és baljóslatú hitetlen táborhoz közel eső Krajova nevű nagy városban egy tábornok háromezer semmire-való némettel bezárkózott és elhelyezkedett. Mivel pedig a vidini parancsnoknak hallomására jutott a ráják meghódolása, ezért hogy az átkozottaknak azon vidéken való áthaladását megakadályozza és a kezükön levő várat megszabadítsa, erre nézve a gondoskodás övét fölöltötte s Huszein agát és *miri alem* (kerületi kormányzó) Szulejman agát, kiket azelőtt egy győzelmes csapattal a Duna fölött levő töltésnél helyezett el, az említett helyre küldötte. Ezek

az utasítás szerint Krajova városához siettek s Redseb hó 4-én hétfői napon győzelmes seregükkel a mondott várnál elhelyezkedtek. A hitvány ellenség a város környékét árkokkal és sorompókkal megerősítvén, abba bezárkózott, ők pedig az erős falakkal bíró hely ellen folytonos rohamokat intéztek, úgyannyira, hogy az említett hitványak kénytelenek voltak belátni, miszerint a világ ura erejének fényével ragyogó hősöknek ellen nem állhatnak, ezért megfutamodtak. Az iszlám hősök pedig, lemondva a zsákmányról a nyomorúlt átkozottak után siettek s négy órányi távolra sem haladtak, mikor egész gyalogságukat és nagyon sok lovast a megsemmisítő kard martalékává tettek és ötszáznál több hitetlent a fogság bilincseibe vertek, a többiek pedig tábornokukkal egyenesen az erdélyi szorosba futottak. A diadalmas hadsereg ezután a zsákmánnyal Krajovába visszatért s miután a nevezett várban talált három bronzágyút Vidinbe küldöttek, bejelentették, hogy e tartományt elfoglalva a hit ellenségeinek hatalmától megtisztították.

A muhajiz pasa útazása Fet-Iszlamba és Orsova bevétele.

A Timok környékén történt csatából leverve megfutamodó, balvégzetű tábor gyalogsága, némi hadi készülékkel Timok-pukerdaben ¹⁾ felső részénél fekvő nagy szigeten megállapodott. A vidini vezér, mikor e dolgot meghallotta, a környezetében levő Memes pasával, s más főemberekkel és hadparancsnokokkal a dolgot megbeszélvén, Huszein pasát Vidin vára őrizetére rendelte, maga pedig az egész iszlám sereggel a nevezett erődítmény ostromára fordította gondoskodásának karját. A mondott (Redseb) hó 14. napján, szerdán, megállapodása sátorát fölszedve, Allah segítségével Fet-Iszlám és Orsova környékére sietett. Amint az ellenséges határon levő Rodofce nevű faluba érkezett, a túlsó oldalon az átkozott hitetlenek az iszlám sereg megérkezéséről hírt vevén, Fet-Iszlamtól mintegy öt órányira eső szorosban Berzapalanka nevű váracskában állapodtak meg s azon hiabavaló szándékkal, hogy az erős harcosok előtt az útat megakadályozzák, az említett szorost kétszeres árokkal és sorompókkal elzárták és benne nagyszámú

¹⁾ E kétes olvasású hely a törökben így van: تموقپوکردابین

gyalogságot helyeztek el, az egész tábor pedig e helytől másfél órányira fekvő Grabofcse nevű falu közelében állapodott meg. Ámde mikor híret vették, hogy az iszlám sereg közel érkezett a további maradásra már nem volt bátorságuk s a futáshoz készülődtek, de ekkor az előbbi fejezetben említett miri miran és a szépihszalar azon szorosra rohantak s a kardok zuhatagjával az átkozott ellenségre támadtak. A gonoszok közül igen sokan a kard eledelévé váltak, sokan pedig foglyokká lettek s e váracska a benne levő ágyúkkal és főszerelésekkel a győzelmes harcosok kezébe jutott. Miután az egész környék a hit ellenségei jelenlétének piszkosságától megtisztított, Fet-Iszlám vidékére indultak s megérkezésük után eme város valamint az átellenben fekvő Orsova városa is a meghódolás hüvelyébe ment és elfoglaltatott. Mivel azonban a téli idő már érkezett, a nagy szigeten levő vár ostromlása nem volt lehetséges, azért az ellenségtől elvett két gályának ágyúit elégetve, diadalmasan tértek vissza Vidinbe.

Rákóczy fiának Vidinbe való küldetése.

A korábban Erdélyből menekült némely magyar kapitányok azon hírt jelentették, hogy a németnek irántuk mutatott zsarnoksága és kegyetlenkedései következtében azon ország lakossága nyilván és valóban azt óhajtja, hogy a legkisebb ürügygel a magas birodalomnak meghódolhasson és ha a magas szultánság oltalma alá menekült, *ifjabb Rákóczy király*¹⁾ mellé elegendő katonádatik és Vidin vidékére küldetik, a mondott ország népe köréje csoportosul s már előre megállapítva van, hogy mihelyt Erdélybe bemennek, az ország összes népe a meghódolás markolatába lép. Ezenkívül a vidini szeraszkie, Mehemed pasa, is tudatta, hogy Erdélyország állapota zavaros és hogy a magyar nép hozzája jöven, meghódolását kijelentette, a miért csapatokat is adott nekik; egyszersmind írta, hogy Rákóczy királynak Vidin környékén való jelenléte az idő és körülmény szükséglete.

Ennek következtében a mostanáig Rodostó városában tartózkodó említett király Konstantinápolyba hivatott, hol a boldogság

¹⁾ Rákóczy József.

menhelyéül szolgáló királyi trón zsámolyánál hódolatát benyújtotta. Miután a magas szultánságtól Erdély elfoglalására való följogosításul és megerősítésül a prémes mentét felöltötte, elútatására a szükséges dolgok elkészítettvén, a mondott vidékre küldetett, hogy a vidini vidék szeraszkiejének fölügyeletével és eszközlésével működjék.

A francia követ levelének érkezése a békeközvetítés ügyében.

A boldogság kapujánál (Konstantinápoly) levő francia követ Sevval hó elején a szerdar ekremhez jött s főminiszterétől egy levelet adott át, melynek tartalma az vala, hogy a francia királyt nagyon megszorította a német császár részéről történő ellenségeskedés s Franciaország és a magas porta között fennálló barátságánál fogva Törökország haszna reá is háramlik, ezért a közbenjárásra teljes akarattal vállalkozik s ez ügyet a német császárnak s annak közvetítésével az orosz czárnénak is megírta. Kijelentette, hogy a közbenjárással a magas portánál levő követét bizza meg s ha közvetítőnek a három hatalom megválasztja Franciaországot, közöttük a békének méltányosság szerint való helyreállításáról gondoskodni fog. A követ e levelet átadván, erre vonatkozólag még néhány szót mondott s ekkor: «jól van tehát, a viszontlátásra» szavak közt elbocsáttatott.

Ezután nemsokára dragomanját elküldötte, mondván: «Bécsből futárok és levelek érkeztek hozzám, azért okvetetlen újra találkoznunk kell». Erre ismét a követ eljött s beszélgetésnél ezt mondá: «Válasz érkezett hozzám, hogy tudjam meg, vajjon mi szándéka van a magas portának? mivel a német császár elfogadta közbenjárásunkat». Mire a válasz ez volt: «A magas porta a háborút óhajtóknak háborúval, a békét kívánóknak méltóságához illő békével felel; de mivel az ez évi ellenségeskedés ármánya következtében, mint tudjátok, hadi költségeket tett, most tehát ha a béke szüksége felmerül, ez csak a 10. keletű karloviczi határok szerint történhetik, melyhez szükséges még, hogy Erdély és Magyarország Rákóczy fiának átadassék. Jelen állapotban ily fele-

let adatik». Ezt mondva, az értekezlet befejeztetett. Nehány nap múlva a fentnevezett követ hivatalos emlékirata jött meg, melyben azt mondja, hogy «noha a békekötés alapjának megadására küldve nem vagyok, de ha a magas porta és a németek között a passaroviczi határok szerint a béke megújítására és végleges megkötésére ígéretet adnak, ez ügyet Bécsbe azonnal megírom és negyven nap múlva a feleletet meghozom». E szándékára való feleletért két-három napig várakozva, dragománját ismét elküldötte, kinek általánosságban azt felelték, hogy ez ügy nagy fontosságú lévén, annak megoldási módozata a követ úrnak okvetlen tudomására adatik. Erre a dragoman azt válaszolá, hogy a követ ez általános felelettel át nem írhat s részletes feleletet óhajt s a német császár a hercegektől és másoktól segítséget vett és még vár, tehát a magas portára nézve is jótékony béke előkészítésében hiány ne legyen. S mivel a magas portától a francia hatalom a közbenjárásra felszólítva s a német császártól a közvetítés elfogadva lón, a követ a magas porta akaratának megtudásáért, a passaroviczi béke megújításáért részletes feleletet kívánt. Köztudomású, hogy a magas porta a francia hatalom közvetítésének szándékával a kárt méltóságához illő módon megszüntetni s a németeknek a békefeltételekkel ellenkező eljárását szükségkép megakadályozni akarta. Ezért a francia főminiszternek részletes levél iratott.

Zil-kade hó 23. napján az angol és hollandi követekből is a közvetítés végett levelek jöttek, melyre feleletül az iratott, hogy a magas porta a méltóságához illő békét el nem utasítja s jogát keresvén, mindazok iránt, kik méltányosság szerint eljárva barátságosan közbenjárnak, le van kötelezve. Ekkortáiban a drinápolyi síkon tartózkodó szerdar ekremhez a francia követ ezen 1150. év Moharrem hó 4. napján külön levelet küldött, melyben azt írta, hogy a Németországban székelő francia követtől levelei érkeztek, melyek tartalmának megismertetésére titkárát is oda küldötte, hogy az egyúttal a békefeltételekre alapúl szolgáló feleletet előszóval megkérdezze és megírja. A titkár kérdezősködése után jelentette azt is, hogy a német császár a birodalmi pecséttel és saját aláírásával a boldogság kapujánál székelő francia követhöz küldött, hogy a békefeltételekről jelentést tegyen. A nevezett feltételek a következő pontokból állnak:

1. pont. Azov és Kalbron területével együtt a régi határok szerint az orosz czárnétól a magas portának minden jogfentartás nélkül átadásuk.

2. pont. Oczakov várának az orosz részről történt elfoglalása után a régi határ szerint történjék a megegyezés a magas ozman porta és az orosz czárné között.

3. pont. A magas porta és Németország között kötendő béke a korábban Passarovicz nevű helyen megállapított pontokra legyen alapítva.

4. pont. Az ellenségeskedésben levő ozman, német és orosz hatalmak között más fenforgó ügyek elrendezése vagy a szokásos megbeszélésben vagy más illendőnek talált módon állapításuk meg.

A megbeszélés után az említett követnek részletes levél iratott, melyben az van mondva, hogy «eme jóságos ügy siettetése az ozman birodalomnak okvetetlen óhajtása. A magas portára és Franciaországra nézve régibb keletű elintézet kívánó ügyek közül kiváló gondotok legyen Rakóczy királyfi előhaladási tervével való megbízatásunk dolgára és arra, hogy Oczakov várának ügye is kel­lőkép rendbe hozassék».

AZ 1151. (1738.) ÉV ESEMÉNYEIBŐL.

Tanácskozás a vezér sátorában a hitharcz háza Belgrád bevételéről.

Nis térségén husz napnál tovább tartott a főserég megállapo­dása s mivel hírből tudomásul esett, hogy a hitvány ellenség nem sokára előtünik, azért a hitharcz háza Belgrád ostromlására a leg­helyesebb mód megbeszélése végett a táborban levő magas vezérek, a kegyes mirimiranok, a nagy birodalom ügyeiben járatosak s a magas szultánság dolgaihoz értők s az összes hadtestek főnökei a szerdar ekrem sátorában összegyűlve tanácskoztak. Miután egy óráig a dologról titkon értekeztek, a fenséges szerdar is megjelent boldogságos trónjának környezői között s az összes magasságok kegyes üdvözlése után előadta, hogy a vidini szeraszkie az ügyes Mehemed pasa, ki *Ada-i kebir* (nagy sziget) várának bevételére

rendeltetett, most érkező levelében arról értesít, miszerint e vár majdnem bevehetetlen, ámde a várral szemközt levő partokon a különféle csodálatos mesterkedésekkel létre hozott sánczok és töltések erődítményei Allah kegyelmével a hatalom erőlködése és a villogó kard ereje által leromboltattak s a bennök levő pokolra szánt ellenségek a tűzlángú kard eledelévelé váltak. Tudatja ezután, hogy a mondott várat körülkerítették és a hitvány átkozottakat az erősen romboló ágyúgolyók és tüzes bombák éjjel-nappal szorongatják, minek következtében az isteni végzet kegyelmétől remélhető, hogy ha Allah úgy akarja, legközelebb összes hozzátartozó részeivel a meghódolás bilincseit veszi magára. Mivel pedig nyilvánossá lett, hogy az átkos ellenség tábora Temesvár vidékére költözött és az ostromra alkalmat kereső győzelmes hitharczosok e miatt zavarba jutottak, azért kijelenti, hogy ezek megerősítésére az elutazás övének felvétele kívánatos; s mindez azért jeleztetett, hogy a magas hadsereg azon vidékre küldessék. «Nekünk pedig elhatározott szándékunk a hitharcz házának, Belgrádnak, a pogányok kezéből való kiszabadításával ama vidéket megtisztítani tőlök. Mivel e tény mindnyájatok előtt ismeretes, ez ügyre vonatkozólag tehát helyes véleményeket el nem titkolva, mindenki, a mit jónak lát, adja elő s az idő és a körülmény kívánata szerint fogunk eljárni»; ezt mondva, szavait befejezte.

A szerdar őszinte szavaira valamennyien félelem nélkül szóltak s megegyeztek, hogy a győzelmes sereg Nisből Belgrádba menjen, 30—40 napra való eleséggel. Ez élelmi készletnek a jelzett partra való szállítása pedig Ada-i kebir vár bevételehez legyen kötve s a mondott vár bevétele előtt Belgrád ostromához hozzáfogni nem kell. Először tehát azon kell igyekezni, hogy a nevezett vár a hódolás markolatába lépjen, azután Belgrád ostromára kell a gondoskodás övét felvenni. Ennek következtében Belgrád ostromát mellőzve, Ada-i kebir vár bevételenek ügyére törekedtek s a győzelmes sereggel ama vidékre indulni szándékoztak.

A hadsereg indulása Nis mezejéről.

E közben a vidini szeraszkie Mehemed pasától érkező levelek tartalmából az tünt ki, hogy a hitvány ellenség gonosz tábora

Temesvár környékére helyezte dolyfős lépteit s a hadi foglyok valamásaiból arról értesültek, hogy a fönnébb nevezett vár ostromára küldött győzelmes csapatokkal ők is egyenesen azon vidékre hozták baljóslatú lépteiket s hogy ezért a szeraszkiek a vele levő magas vezérek közül Karamania valiját Memes pasát s a kegyes mir-i miranok közül a karszi beglerbég Tuz Mehemed pasát és Murteza pasát egy csapat győzelemhez szokott harczossal *Mehádia* városához küldötte s a kellő utasítást valamennyinek megadta, hogy a szükség kívánalma szerint a vár védelmének s az ellenség támadásainak mibenlétéről értesítéseket küldjenek. Ámde mivel az ekkor kapott tudósítás szerint az ellenséges sereg száma megállapítható nem volt, ennél fogva annak visszaverési ügye az isteni végzet függönye mögé volt rejtve s mivel azon jelentés iratott, hogy a magas hadseregnek ama vidékre való érkezése már korábban szükséges lett volna, ezért Rebi-ül-evvel hó 15-ik napján az összes szultáni hadak Nis mezejéről felemelték zászlóikat s egyenesen Fet-Iszlám felé fordították utazásuk zabláját s miközben a kis Timok folyónál megszállottak, azalatt a nevezett szeraszkiek pasától ismét egy ember érkezett, ki hirül hozta, hogy a hitvány ellenség a mehádiai szorosokhoz közel *Sebes* és *Lugos* felé intézte átkos lépteit, kérte tehát, hogy a magas hadsereg egy nap alatt a mondott helyre jöjjön. Ezért a következő napon gyorsan utazván, a 11 órányi távolságra eső Jenihanebe szállottak s az indulás negyedik napján vasárnapon Vidin közelében, a Muszamuun völgyben állították föl sátoraikat.

A győzelem hírének érkezése a vidini szeraszkiek részéről és a hit ellenségeinek megszalasztása.

E közben midőn a fönt nevezett (vidini) vezérnek éber hallomására jutott, hogy az átkos ellenség táborának százezernyi rosz csillag alatt született lovassága es gyalogsága a mehádiai szorosok körül levő győzelmes sereg ellen indúlt, tüstént a vele levő jani-csároknak és más seregeknek főnökeivel megbeszélte a dolgot s abban egyeztek meg, hogy az ottani sánczok, ágyúk és más hadi szerek oltalmazására Tuz Mehemed pasa egy csapattal azonnal elindúljon, a többiek pedig a Mehádia környékén táborozó igazhittű

seregek segítségére a vitézség övét felvéve sietve menjenek s azon nap estére a Mehádia környékén táborozó vitéz harczosokkal csakugyan egyesültek is. A következő nap onnét is elindultak és Sebes vára közelében Csefte-tepe ¹⁾ nevű helyen összegyűlve, az iszlam nép ellen rosz szándékú hitvány hitetlenek ellen siettek s az összes seregek három oldalról a kardok zuhatagjával s a villámló fegyverek fényével a polyvaszámú hitetlenekre a pusztulás és rombolás tüzét hozták, úgy hogy az egész vidék piszkos hullákat hordozó zuhogó vérpatakokkal volt tele. A pokolbeli átkozottak a hit-harczosok erőtörő rohamának ellen nem állhatván, ágyúikat, sáto-raikat hátra hagyván a mögöttük levő Svahik ²⁾ hegyre kapaszkodtak fel s ott megállva, némelyek megkísérlék erejüket megmutatni, ámde fegyvereiket a győztes harczosoknak kényszerűlvén átadni, önkényt a rabság bilincseit vették fel.

E közben a piszkos császár fővezére, Königseck gróf nevű átkozott ember, lábbaja miatt hintón seregei közé jött s őket elrendezni akarta, ekkor az iszlam vitézek közül Ali aga nevű hős egyedül az említett hintóra rohant s a lovak szíjait elvagdalta, miként ezt maga a nevezett gróf elbeszélte. A fölséges Allah akaratából az nap az ég vizeiből oly nagy zápor áradt ki, mint a tenger, minek következtében a hitetlenek sáncaik között alig maradhattak, a vitéz hitharczosok pedig a zsákmánynyal az említett Memes pasa táborához tértek vissza s valamennyien az Ada-i kebir vár ostromában levő győzelemhez szokott seregek megerősítéséhez fogtak. Nevezett (Memes) pasa e győzelmet és visszatérést a magas szerdarnak tudomására hozta. E kellemes hír az egész muzulmánágnál nagy örömet okozott. Mivel az indulás szüksége sürgető volt, az út pedig az imént mondott helyre nehezen járható és köves vala, azért az ágyúk és nehéz társzekerek hátramaradtak s ennek következtében az ügy is azt kívánta, hogy azon nap még helyükön maradjanak, ámde a rumeliai valit, ifju Ali pasát, tartománya egész katonaságával sietve a szeraszkiek pasához küldötték.

¹⁾ Törökül: چفته ديه

²⁾ Törökül: شواحق

Ada-i kebir vár ostroma.

Miután a hit ellenségei megszalasztva, szerencsétlen országuk felé tértek, ezután szükségessé vált e várnak is különféle oldalról való ostromlása és szorongatása, ezért a vitézségtudó szerdar ekrem táborának összes ágyúival és mozsaraival az ostromhoz s az ellenség szorongatásához készülődött. Fet-Iszlamból tehát elősietve, a várral szemközt helyezkedett el s ettől fölfelé, várhoz közel eső helyre, a sáncznak nevezett erődítményhez küldötte a diarbekiri valí Ali pasát 25 ágyúval s 15 kartácscsal, valamint a szaloniki szandsak zuemáit és timariotáit; Tekie nevű faluhoz pedig, mely a sánczok felső részén volt, a mir-i miranok közül Mirza pasát 25 ágyúval s 15 kartácscsal és a pattantyúsokkal helyezte; másik oldalról pedig a szepihszalar a janicsárokkal, pattantyúsokkal s egyiptomi hadakkal kicsinyenkint a bástyákon iparkodott bemenni. Midőn a hitetlenek az erős szavú ágyúkat hallották s a folytonos csatározások tüzetől a falakon a vér és fekete por különféle színben szétáradott, miként a felhő a Duna vizét különféle színűvé teszi s az ostromlott hitetlenek a lőpor villámaintól fejüket sem mutathatták a fal nyílásainál, ekkor teljes félelem és rettegéssel lelkök elszorúlt.

Mivel azonban a Dunában levő Vaskapu-szorosnál emelt toronyokkal és falakkal a tábor szekerek összefüggésben voltak, a folyó pedig tengernyi mély és gyors folyású volt, a kigyózva kanyargó falakat körülvevő sebes folyón át a partra menés lehetetlen vala, azonkívül kőhegyekhez hasonló erős építkezésű falaival s a naphoz forduló tizenkét toronnyal, mindmegannyi bástyával erősített hasonlíthatatlan vár vala, azért a benne szorult hitetlenek megátalkodott szívük és tudatlan vitézségük kényszerűségéből az ellenállásban bizakodtak s néhány ezer ágyújokkal az iszlám népnek kárt tenni igyekeztek. Ekkor a néhai sejk Abd-ul-Szamed efendinek vője, jelenleg a hadsereg predikátora Abd-ul-Halim efendi némely tiszteletre méltó ulemákkal — Allah kedvezzen nekik — valamint a hetven ezerre menő igazhitű néppel minden áldott éjjel a győzelemért könyörögve s megalázkodva imádkoztak.

Tuz Mehemed pasa elküldése az ellenséges ország pusztítására.

A hitvány hitetlenek a várat átadni makaesul vonakodtak s az iszlam sereget a Duna folyó is akadályozta az ostromlásban, e miatt a szerdar ekrem, hogy a harczedett hősök a csatáktól ne legyenek megfosztva, Tuz Mehemed pasát és Murteza pasát seregeikkel az ellenséges tartomány rombolására küldötte. Nevezettek *Orsovából* kiindulva, *Temesvártól* félóránnyira eső helyre mentek s az egész vidéken minden helyet elpusztítottak. Menésük és visszatérésük alkalmával az iszlam részen levő rája nép a hadsereg számára szükséges élelmi készletet megadta s a hol szükséges volt, a hidakat elkészítette s a gonosz ellenségéből kézre kerülőket az igazhitűeknek kezébe szolgáltatatta. Ily módon husz napig az ellenséges országban járva, az útban talált átkozottakat megsemmisítették s töméntelen zsákmánnyal tértek vissza a táborba. E visszatérésük alkalmával *Sebes* és *Lugos* városokat is felgyújtva, a lángok martalékává tették.

A roham elrendezése és a feketelelkű ellenség békekérése.

Adai Kebir vára az előbb leírt módon 24 napon át éjjel-nappal ostromoltatott, ámde az erős várnak a távoli helyről való bevétele nem is volt képzelhető, azért szükségessé vált, hogy ez ügy elvégzésére a kellő intézkedések nagyobb erővel tétessenek meg. E végett a szultáni seregből tizenöt ezer önként vállalkozó vitézt összeírtak, a kellő hadi szereket elkészítették s őket támadásra indították, a lovas sereget pedig s a dunai hajóhad sajkáit s más hajókat az egész hajós néppel felkészítve az ellenség ágyúira való figyelés nélkül a vártól felfelé küldötték. Orsovában is a már fönnebb nevezett szeraszkiek sok fenyőhajót és tutajt készítettetett s a szükséges fegyverekkel ellátva mindegyikre nagy számú katonaságot helyezt s Rebi-ül akhir hó 21. napján csütörtökön megindultak. Midőn a gonoszok e rendkívüli hírt meghallották, félelmükben azt is belátták, hogy a felfelé haladó hajók előtt az út elzárásának szándékával bármennyire elárasztják is a Dunát az ágyúk és puskák tüzével, annak semmi haszna nem lesz. Ezért tehát a bocsánatban

bizakodva, megszabadulásukért az irgalom és kegyelem szegélye után nyújtották ki kezüket s békekérés végett azon hó 26-án néhány kapitány és főnök a szeraszkiei pasához kijött s életük és vagyonuknak adandó kegyelem végett a vár átadását kijelentették.

Ugyanazon napon a szeraszkiei pasa előtt megegyeztek a békekötés következő tíz pontjában:

1. pont. Adai kebir várnak és Tekienek környékén levő sáncokban tartózkodó német, szerb és magyar kereskedők összes vagyonukkal kimenve békességgel Belgrádba vagy ha Belgrád is ostromlatná, akkor német területen levő valamely harcztól ment helyre küldessenek s vagyonukban ne háborgattassanak; a magas portának a várban található alattvalói is korábbi lakóhelyükre menve, ne háborítottassanak.

2. pont. Az említett várból kibontott zászlóval s dobpergés közt kivonuló német katonaság mindegyik vitéze a löszerraktárból husz töltény löport és golyót nyer s fegyverével és szőnyegével békeben elmehet.

3. pont. A vár ostromlási napjától kezdve a környéken elfogott emberek szabadon bocsáttassanak.

4. pont. A várból kimenők podgyászaik számára valamint a betegek és sebesültek elhordására elégséges számú hajó adassék.

5. pont. Út közben ha a hajóvontatás szükségessé válik, a németeknek hír ne adassék, hanem a hajót ráják vontassák. E hajók, valamint a velök küldött emberek és kezesek biztosságban és bántódás nélkül visszaadassanak, valamint a várbeliek részéről adott kezesek is bántódás nélkül elküldetnek. Az úton az asszonyok és gyermekek minden háborítás nélkül legyenek és kényelmükről gondoskodás történjék.

6. pont. A várban levő hadi szerek, ágyúk és élelmi készletek a magas porta részéről a lefoglalásra küldött megbizottaknak hiány nélkül megmutattassanak és igazságosan átadassanak.

7. pont. Eme pontok elfogadtatván, a hadi készletek összeírása és átvételére a szertár-parancsnokság részéről egy irnok és egy csorbadi, az ágyúk összeírása és átvételére a tüzérparancsnokság részéről szintén egy irnok és egy csorbadi, a defterdar részéről az élelmi készletek átvételére egy irnok és külön egy ember válasz-

tatván, ezek mindegyike egy szolgálattelvő katonával a várba menjen s a szükséges ajtókat lepecsételve őrizze s a város részéről a fényes porta janicsárjai közül egy parancsnok kétszáz ötven vitézzel az őrzésre kiküldessék.

8. pont. Út közben élelmiszertül naponkint huszonegy darab ökör saját pénzükön készen tartassék számukra, a várban található lisztből pedig kenyérrevalónak elegendő mennyiségűt vigyenek magukkal s az állatok számára árpát és szénát naponkint ingyen kapjanak.

9. pont. Miután a hajók a várból kimenőket s azok összes podgyászát elszállították, minden zavar nélkül menjenek s ágyúiktól a rakodásnál és a menés közben meg ne fosztassanak.

10. pont. Említett hajók az elszállítás alkalmával hadi szerkeiket és a magas porta tulajdonát képező podgyászaitak le ne rakják, ezért felügyelet végett egy csorbadi egy-két alkalmas emberrel kiküldetik s a szállító hajók az Orsova mellett levő sánczok felől gyülekezzenek össze. E szerződési pontok mindegyike kellőképp megőriztessék.

Ámde a gonosz ellenség eme békekérést szinleg csupán a végből választotta, hogy kiszabadítsa az ostromból az egyik tábornokot, ki a német főminiszter rokona volt s a hitvány seregnek Orsovából történt megszalasztása alkalmával Mehádia felé nem mehetvén, a várba futott. Fondorkodással tehát a béke ügyének siettetése végett azon időben, midőn a szeraszkiek pasához küldöttek, az említett átkozottat némely iratokkal futár-ruhába öltöztetve Temesvárra küldeni szándékoztak. Miután e czélből a dolgokat elrendezték, szavuktól és békekérésüktől eltérve a vár kapuját elzárni készültek s úgy látszott, hogy a vár átvételére küldött hitharczosokat különféle himezés-hámozással a várba való bemene- telben megakadályozni szándékoznak. Ámde az óvatos szeraszkiek pasa a valóságot megtudta s a várba való bevonulás végett elküldött hitharczosok visszatérése is éber hallomására jutott, nyomban tehát a tábornokot fogságba vetette s másnap, mivel a vár nem adatott át, így szól hozzá: «A közöttünk létre jött béke felbontat- ván, a korábbi eljárás teljesen igazolva van», s a várbeliekhez is külön egy embert küldött, értésükre adván, hogy hiábavaló képze- lődésükből származó tettüket megtudta. A hitvány átkozottak is

felgondolva a veszteséget, a vár átadásán kívül más módot nem gondolhattak, azért a vár kulcsát a szerdar ekremhez hozták s annak átadásával, a régibb megállapodás szerint az összes kapuk, ágyúk s hadi készletek átvételére elegendő számú janicsár, tüzér, szertárnok küldetett ki. Ezután, midőn a szerdar ekrem a várat birtokába vette, a várparancsnokával együtt hozzá jött azon tábornok is, ki a fönt leírt módon az ostrom elől menekülve, a szeraskier pasához jutott s különféle megalázódással mindnyájan a szerdar ekrem boldogságos lábaporához dörzsölték arcukat s ezért mindegyik a vigasztalás és kegyelem jeleit tapasztalta. Nekik mindegyiknek egy prémes mente, titkáraiknak is egy öltözet ruha, azonkívül mindegyiknek egy-egy ló s a magas porta méltóságához és dicsőségéhez méltó ajándék adatott. Ezután Dsemadi-ül-erivel hó elején, vasárnapon a békeszerződésből kifolyólag összes vagyonnukkal a várból kimentek s az országukbeli biztos helyre való megérkezésig szükséges élelmi készletet is magukhoz vettek s a szofiai Szaid agának a ferman kiadatott, hogy oltalmazásukra elegendő számú katonasággal őket határaikhoz kísérje.

A német fővezér levele a békekérés ügyében.

Ada-i kébir várnak az Isten segítségével és a világhódító szultán erejével való bevétele alatt, mint leírtuk, a német császár Königseck nevű fővezérének Kirszembruk (قيرسبرق) nevű unokaöcscse a várban levén, a béke megkötéseért könyörgött. Ezért tehát a szerdar ekrem őt Belgrádba küldötte s azt mondta neki, hogy majd midőn a német császár fővezérével találkozik, a békekötésről vele értekeznek. Ennek következtében a nevezett unokaöcs, a fővezérhez menvén a szerdar ekrem szavait előtte idézte; a fővezér pedig levelet küldvén, ennek tartalmában azt mondta, hogy a béke megkötésére hajlamuk van s hogy a három hatalom között a francia király közbenjárása létre jöjjön, az említett király garanciáját óhajtják s a német császár és az orosz czárné részéről a béke mielőbbi megkötése végett az említett követnek a meghatalmazó levél elküldetik és ha a magas porta e közvetítéssel szándékolt békealapot elfogadja, ez esetben ezen ügynek elvégzési módja a magas portától függ. «Noha, úgymond, nekünk szolgálóknak e

béke megkötésére megbízatásunk nincsen, ámde mivel a német császárnak a békére való hajlama és kívánsága nyilvánvaló, ezért ha alkalmasnak látszik, adjátok elő véleményeteket s ha az a francia követ közvetítése által szándékolt békealappal nem ellenkezik, ez esetben a német császárnak sietve megírjuk s mihelyt a megbízó levél megérkezik, azonnal e jóságos ügy bevezetésére törekedünk».

E levélre válasz nem adatott, ezért midőn a szultáni hadsereg Fet-Iszlamból visszatérve, Nis mezejére megérkezett, néhány nap mulva a német császár vője és megbizottjától, a Toscanai hercegtől, Telbisz nevű titkár levelet hozott, melynek tartalmában a császár részéről neki általánosan megadott megbízó levélnek másolatát küldötte s azt írta, hogy a hadviselő hatalmak tekintélyével nem ellenkező feltételek alatt a béke megkötésére készek s hogy megbízó levele magában foglalja a francia király közbenjárásával a dolgok elrendezésére s ez ügyeknek tanácskozásban való letárgyalására való felhatalmazást.

Erre válaszul ez iratott: «Megbízatástok és küldetétek fölött nagyon örvendünk, s a magas porta tekintélyéhez illő békének megkötésétől semmikép nem idegenkedünk; a francia király közbenjárásának elfogadását is kinyilvánítjuk. Ezért tehát magas levelünkkel értétekre adjuk, hogy megbízó leveletekben némely magyarázatot kívánó pontokra vonatkozó kérdések és feleletek adásával az időhalasztást elkerülni akarván, ezen ügyeknek tanácskozásban való megbeszélése szükségessé vált. Ha tehát a rangotokat és méltóságotokat megillető tisztelet megadásával a személyes találkozást óhajtjátok, minden ügyet közvetlenül fenségtekkel tárgyalunk s a személyes találkozásban az ügyeket eredményesen beszéljük meg. Ha tehát leveletek szerint a távolság fáradtságára nem néztek, megérkezésetekre kitüntető jelekkel várakozunk, ha pedig rátok nézve az egészben valami nehézség merülne fel, akkor részletekről valamely tiszteletre méltó, tekintélyes és magas rangú egyént a fenségteknek adott teljes hatalommal a szultáni hadsereghez küldjetelek». Tíz nap mulva az említett titkár Königseck vezér levelével újra Nisbe jött s ebben azt írta, hogy a német császár vője a Toscanai herceg részéről ő teljhatalmú megbizottnak neveztetett ki s megbízó levelének másolatát elküldötte s tudatta,

hogy a Toscanai herczeg betegsége miatt levegőváltoztatás okából visszatért s mivel tehát ez időben a táborban nem lehet, ennél fogva az ügy minélelőbbi elintézésére meghagyta, hogy személyesen vagy kiválasztandó megbizottjai által az alkalmasnak látszó időben és helyen találkozva a béke alapját elintézzé. Feleletül erre ez íratott: «Titkárotok a méltóságokkal óhajtott találkozás mi módon való történéséről s az idő és hely kiválasztásáról kérdezősködött s azon véleményt adta elő, hogy a magas porta megbizottja Moravába, a császári birodalom megbizottja pedig Jagodinába menvén, a két hely között találkozzanak és értekezzenek, ámde rátok nézve a Duna partjain kívül eső helyre való menésben van nehézség, ránk nézve pedig a tábort elhagyva azon helyre való menés a magas birodalom törvényeivel ellenkezik. Leveletek értelmében az értekezlet végett azon helyekre megbizottaknak kiküldése szintén úgy van, hogy ilyféle ügyek elintézése végett a magas birodalom megbizottat küldeni ez ideig nem szokott. Ezen ügyben némi óvatosságon kívül, mivel a két birodalom között a közbenjárást elvállaló francia király követe is a boldogság kapujánál (Konstantinápoly) van, mind a békepontok fölött való értekezlet, mind pedig egyéb ügyeknek nevezett követ közbenjárásával való elintézése végett illőnek látszik, hogy magatok részéről valamely tekintélyes követet választva, megbizatással sietve a szultáni táborba küldjétek». Ezen levél megíratván, válaszul elküldetett.

Új-Palánka bevétele.

Az Orsován felül levő Új-Palánka elfoglalása végett már ezelőtt a vidini szeraszkiez, Mehemed pasa, elküldötte a karszi valit, Mehemed pasát és dokakini szandsak kormányzóját, Mahmud pasát nagy győzelmes hadsereggel, kikkel együtt a dunai hajóhad parancsnoka is a szultáni hajókkal az említett Palánka alá jött s a városbeli hitetlenek támadásait és alkalmatlankodását visszavervén, az említett Palánka ostromához fogtak s éjjel-nappal az ágyúk és puskákkal a háború tüzét felgyújtván, az ostromlottak kegyelmet kérve meghódoltak s a várból kivonulva, Pancsova felé mentek.

A győzelem hírének érkezése Boszniából.

A bosnyák határokkal érintkező horvát tartományok kormányzója, a bánnak nevezett dölyfös ember, gonosz szándékkal a jól őrzött iszlam tartományokba hatolt, ámde a fénylő iszlam kard ereje előtt meg nem állhatván, balvégzetű országa felé futott; ezután Dubicza és Kosztajnicza vidékén levő hitetlenek közül nagyon sok átkozott balvégzetű egyesült vele s ezekkel nem remélt és nem vélt helyen a hirtelen való támadásra alkalmat keresett és szerencsétlen lépteit a padisah országaiba akarta helyezni. Mikor ez a boszniai valinak, a bátor Ali pasának, tudomására jutott, tüstént az ellenséges határhoz közel eső Tomina nevű helyre sietett s a vele levő mirimiranok közül a szaloniki szandsak kormányzóját, Mehemed pasát a herzegovinai csapatokkal, továbbá a Dsengiz szultáni családból való Mohammed Gérajt a vele levő tatár sereggel, azután a janicsárok agáját egy csapat janicsárral és a ketkhuda Jakub agát népével elrendezvén, valamennyit a gonosz ellenség leverésére, országuk és szerencsétlen hitetlen népük elpusztítására elküldötte. Az iszlam vitézek tehát Dsemadi-ül-evvel hó ötödikén, hétfői napon, együttesen az átkozott hitetlenek határain vitték pusztító lépteiket és estéig három órányi távolságban jobbra és balra rombolást és megsemmisítést hordozva jártak; a városokat, falvakat s az útban talált összes helyeket felégették és elpusztították, az asszonyokat és gyermekeket fogságba vitték. Mikor kiindulási helyökre ismét visszatértek, a foglyokat kikérdezve, megtudták tőlök, hogy a hitetlen bán a vele levő hitelennel az Unna folyó környékén álló kötornyokba és sánczokkal megerősített némely nehezen hozzáférhető helyekbe zárkózva, kedvező alkalomra leselkedik, hogy az iszlam tartományokba hirtelen betörjön. Ennek következtében a harczedzett hithősök a gonosz ellenség szándékát megismerve, a következő napon virradatkor helyükről kiindulva, a hitvány átkozottak felé fordították sietésük kengyelvasát s az említett folyó két oldalán a háború és öldöklés tüzet felgyújtván, négyezernél több gyalogost és nagyon sok lovast a villogó kardra hánytak, a többieknek a nevezett bán élére állva, botorkálva, megtörve, félholtan veszedelmek között vezette azokat, az oroszlán

félelmetességű iszlám sereg mögöttük el nem maradva, a kiket elért, azokat a kard villámaival szétvagdalta s miután három óráig nyomukban volt, azon éjjel egy helyen megnyugodva, másnap a lovasokkal ismét pusztították őket s Bécs városától hatvan órányira fekvő Dunicza várába s attól három órányira előre fekvő Szika-hisszarba bemenvén, az útban talált rabló hajdúkat is megsemmisítették s a közbeeső falvakat, gabonaföldeket, házakat, templomokat fölégették s mondhatatlan sok zsákmánnyal s nehezen számbavehető sok fogolylyal tértek vissza. S nemcsak hogy megmutatták azon vidéken, a mint kell, a magas birodalom hódító erejét, hanem még, mivel ezalatt némely kapitányságokból mintegy ezerig menő válogatott ördögi hitetlen a Banjalukához közel fekvő Kasztur városának elpusztítási szándékával az iszlám határon áthozta romboló lépteit s az őrségen levő győzelmes vitézekkel néhány óráig harczolt, Allah segítségével ők is leverve megfutmodtak s a bátor hősök üldözésükre nyomukban levén, háromszáznál több szerencsétlen hitelent a villogó kard eledelévé tettek s maga a kapitány is megsebesítve futott el.

Mindezt a boszniai vali, Ali pasa, a ketkhudával, a fentemlített Jakub agával együtt, a magas portára megizente, a mi mindenkinél nagy örömet okozott.

A nagyvezír Jegen Mehemed pasa letétele.¹⁾

Zil-hidse hó 12-én, a kurban bajram harmadik napján, a szadr-i azim Iegen Mehemed pasa a sejkh-ül-iszlám Szaid Musztafa efendivel régi szabály szerint a szerajba hivatott s midőn a fényes kapun bejött, a szilahdar aga a magas pecsétnyomót elvette tőle s tudtára adatott, hogy bebörtönöztetik. A magas pecsétnyomó az eddigi vidini szeraszkiek Mehemed pasának átadatni rendeltetett.

DR. KARÁCSON IMRE.

¹⁾ E fejezetet csak kivonatban fordítottam le, mivel csupán a török kormányban történt személyváltozásról szól.